

TOEKOMENDE TIJD zeeuws jongerenonderzoek

Het laatste jaar van de middelbare school.
De toekomst lonkt. Tijd om keuzes te maken.

PILOT HULST 2025

KENNISCENTRUM
ZEEUWSE SAMENLEVING

Iris Scherphof
juli, 2025

iris.scherphof@hz.nl
publicaties.kczs.nl

Voorwoord	3
Inleiding	4
Onderzoeksmethode	6
Deelvraag 1 <i>Welke opvattingen hebben jongeren in de regio Hulst over hun leefomgeving?</i>	8
Deelvraag 2 <i>Welke factoren spelen mee onder jongeren bij het nemen van een beslissing over de volgende levensfase rond leren, werken, wonen en leven?</i>	17
Deelvraag 3 <i>Welke verwachtingen hebben de jongeren over hun leven in of buiten Zeeland in de volgende levensfase rond leren, werken, wonen en leven?</i>	22
Deelvraag 4 <i>Welke wensen kan de gemeente Hulst vervullen om die aantrekkelijker te maken voor jongeren in de levensfase ná de middelbare school?</i>	26
Slotsom	33
Aanbevelingen	35
Verantwoording	38
Bijlagen	38
Literatuur	48

Stel; je bent – afhankelijk van je leergang – tussen de 15 en 19, en het is zover: je weet dat de middelbare school bijna afgelopen is. Een spannende tijd, waarin je zelf het heft in handen mag nemen en wel móét gaan nadenken over de toekomst. Als je in Zeeuws-Vlaanderen woont – een uitgestrekt, landelijk grensgebied – moet je daar misschien nog net wat harder over nadenken.

Daar gaat Toekomstige Tijd over: dat beslismoment waarop jongeren het fijne en minder fijne van hun leefomgeving afwegen tegen de toekomst die ze voor zichzelf zien.

Voor de totstandkoming van het onderzoek wil ik daarvoor mijn hartelijke dank uitspreken aan medewerkers van het Reynaertcollege in Hulst: de directeur, Coen Raas, en de docenten Tanja Luijckx en Endri van Dorsselaer. Vanuit de gemeente Hulst is programmamanager Strategie & Ontwikkeling Nicole van Putte betrokken bij dit onderzoek, ook haar wil ik hartelijk bedanken voor haar enthousiasme tijdens het onderzoeksproces. Ten slotte gaat mijn dank uit naar Nel Verhoeven. Ze heeft veel werk verzet in het kwantitatieve gedeelte van het onderzoek en als meelezer van het totaal.

Als onderzoekers waren we een tijdje te gast op de locaties aan de Gildestraat en de Zoutestraat van het Reynaertcollege. We mochten in klassen komen en jongeren het hemd van het lijf vragen. Sommigen van hen gaven ons een uur van hun tijd voor een diepte-interview. Alle jongeren die hebben bijgedragen door hun ervaringen te delen; heel erg hartelijk bedankt.

Jongeren: wat willen ze? Hoe denken ze? Hoe ziet hun leefwereld eruit? En hoe komen we daarachter? Onderzoekers weten dat het niet de makkelijkste doelgroep is om te motiveren mee te doen aan onderzoek. Maar het is juist voor beleidsmakers zo belangrijk om hun meningen en ervaringen te verzamelen. De Provincie Zeeland stelde in 2024 de vraag aan het Kenniscentrum Zeeuwse Samenleving om een nieuwe onderzoeksaanpak te ontwikkelen om die bovenstaande vragen te beantwoorden. En dat deden we met graagte! Zo ontstond de pilot voor Toekomstige Tijd.

In overleg met beleidsmakers in de provincie haalden we ideeën op en kozen we een richting. Daarbij kaderden we de doelgroep en de onderzoeksvraag. Een goed moment om te peilen hoe jongeren hun leefomgeving ervaren, is het moment dat ze keuzes moeten maken. En die keuzes maken ze aan het einde van de middelbare school. Ze worden geconfronteerd met overwegingen over waar te studeren – in Zeeland of daarbuiten – waar te wonen – nogmaals, in Zeeland of daarbuiten – en of ze hun toekomst nóg later in Zeeland zien. Uiteraard dragen opvattingen over hun leefomgeving nu bij aan die keuzes over de toekomst.

Aan de hand van deze onderzoeksrichting werd de doelgroep beperkt tot jongeren in het diplomajaar van de middelbare school – dus leerlingen in vmbo-4, havo-5 en vwo-6. Dan restte nog de onderzoekslocatie. In gesprek met de gemeente Hulst en vervolgens met het Reynaertcollege ontstond enthousiasme om mee te doen. Daarmee waren de contouren van het onderzoek geschetst.

Deze eerste editie van Toekomstige Tijd is de pilotversie van het onderzoek. Zo ontstaat er ruimte om te experimenteren met onderzoeksvragen en methoden. Welke vragen sluiten aan bij de belevingswereld van jongeren? Hoe halen we hun mening boven tafel? In deze pilot kozen we daarom voor een aanpak waarbij we vooronderzoek deden onder de jongeren. Tijdens een oud-studentenavond op het Reynaertcollege lieten we ze positieve en negatieve aspecten over hun leefomgeving noteren. In de veldwerkperiode kwamen we in de klassen om de vragenlijsten af te nemen en minicolleges te geven. Vervolgens spraken we in diepte-interviews met twaalf jongeren. In de vragenlijsten en tijdens de interviews gebruikten we allerlei soorten vraagtypen en werkvormen, om erachter te komen welke goed passen bij jongeren.

Het Kenniscentrum Zeeuwse Samenleving gebruikt het concept brede welvaart als rode draad door al haar onderzoek, en voor Toekomstige Tijd is dat niet anders. Maar de reguliere brede welvaartsthema's staan qua terminologie vrij ver van jongeren af. Daarom is voor Toekomstige Tijd een vertaalslag gemaakt:

milieu	hoe het gaat met mijn omgeving
subjectief welzijn	hoe tevreden ik ben (met mezelf)
materiele welvaart	hoeveel ik kan uitgeven
gezondheid	hoe gezond ik me voel
arbeid en vrije tijd	wat ik doe
wonen	waar ik woon
samenleving	waar ik bij hoor
veiligheid	hoe veilig ik me voel

Figuur 1: de vertaling van brede welvaartsthema's naar de belevingswereld van jongeren

In interviews met de jongeren gebruikten we de rechterkolom, met extra suggesties (zoals bij wat ik doe, 'school, (bij)baan en vrije tijd', om richting te geven aan het denken en delen van hun mening over deze thema's.

Kenmerkend aan jongerenonderzoek is rekening houden met de persoonsontwikkeling die plaatsvindt in deze periode. Identiteit en meningen staan nog niet vast, en zijn ook nog eens onderhevig aan de sociale omgeving. Groepsdruk heeft effect op het gedrag van jongeren en de emotie speelt ook nog eens vaak de boventoon. Daarnaast is bekend dat er veel kan wisselen in het gedrag van jongeren; die grilligheid neemt pas af nadat men de 25 is gepasseerd (Nelis & Van Sark, 2009). Voor jongerenonderzoekers is het dus belangrijk oog te hebben voor de kenmerken die bij deze levensfase horen. Dat betekent níét dat dat onderzoek onder jongeren, omdat hun meningen zo veranderlijk zijn, niet waardevol is.

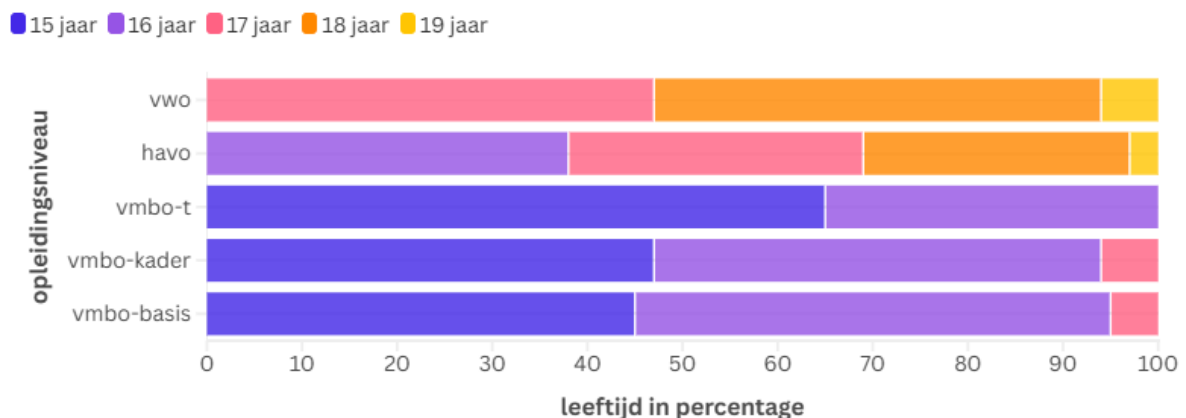
In het onderzoek Toekomstige Tijd wordt gebruik gemaakt van kwantitatief als kwalitatief onderzoek.¹ Op het kwantitatieve vlak is een vragenlijstonderzoek uitgevoerd. Op het kwalitatieve vlak zijn interviews gehouden en is een foto-opdracht uitgezet. Dat maakt Toekomstige Tijd een *mixed methods*-onderzoek.

Kwantitatief: Vragenlijsten voor de diplomaklassen

Van elk laatste jaar van de leergangen van het Reynaertcollege in Hulst – vmbo-4, havo-5 en vwo-6 – werden willekeurige klassen geselecteerd; een clustersteekproef.² In totaal vulden 126 respondenten in zeven klassen de vragenlijst in. [De vragenlijst die de respondenten voorgelegd kregen, is in geheel na te lezen in bijlage 1.](#)

Per oktober 2024 zaten in totaal 271 leerlingen in de diplomaklassen, waarvan 126 leerlingen (46%) de vragenlijst volledig hebben ingevuld. Alle kwantitatieve resultaten die hieronder worden gepresenteerd gaan over deze deelnemers.

Van alle deelnemers aan het vragenlijstonderzoek zit 60%, zit op het vmbo, 25% doet de havo en 15% zit op het vwo. De leeftijd varieert van 15 tot 19 jaar, met als grootste aandeel – 36% – de groep 16-jarigen. Tijdens de analyse van resultaten zijn de leergangen havo en vwo regelmatig samengenomen, omdat de afzonderlijke groepen havisten en vwo'ers te klein zijn om een uitspraak over te doen.

Figuur 2: leeftijdsopbouw en verdeling over opleiding van de respondenten van de vragenlijst

Het aantal meisjes en jongens is gelijk verdeeld: in beide groepen zitten 61 leerlingen. Daarnaast vulden vier respondenten bij gender ofwel 'andere' ofwel 'wil ik niet zeggen' in. Zo komt het totaal op 126 leerlingen. Het grootste gedeelte van de respondenten, 54%, woont in de dorpskernen in de

¹ In kwantitatief onderzoek is verzameld de onderzoeker getallen – data –, vaak onder grote groepen. In kwalitatief onderzoek wordt een genuanceerd beeld geschetst, doordat ook 'waarom'-vragen gesteld kunnen worden, vaak door interviews onder kleine groepen mensen.

² Een steekproef waarbij uit de populatie aan klassen willekeurig een aantal klassen wordt geselecteerd. Deze klassen nemen in hun geheel deel aan het onderzoek.

buitengebieden die deel uitmaken van de gemeente Hulst. In de stad Hulst zelf woont 35%. De op twee na grootste groep, van 11%, woont in Terneuzen.

Kwalitatief: Interviews en foto's

Twaalf leerlingen (zeven meisjes en vijf jongens) van de 126 respondenten van de vragenlijst meldden zich aan voor interviews. Daartoe werd een oproep gedaan na afloop van de les waarin de vragenlijst werd afgenomen. De jongeren die zich aanmeldden, werden aangemoedigd vrienden of vriendinnen mee te nemen naar het interview. De werving heeft dus een zelfselectief karakter. [In bijlage 2, de topiclijst, zijn deze vragen die het interview werden gesteld, na te slaan.](#)

Ten slotte konden alle deelnemers aan het onderzoek via WhatsApp een foto naar de onderzoeker sturen over iets waarvan ze blij waren dat het in hun leefomgeving aanwezig was. Foto's, gemaakt door respondenten, leveren (letterlijk) een ander perspectief op dan methoden als vragenlijsten en interviews. De deelnemende jongeren leveren beelden van hun omgeving waarmee ze een persoonlijke of sociale band hebben (Banks, 2007). Daarnaast is het interessant om een middel in te zetten dat andere capaciteiten van de deelnemers aanspreekt: in dit geval het vermogen te visualiseren. Dat kan een uitkomst zijn voor jongeren die verbaal minder sterk zijn. [Meer informatie over de aanpak van het onderzoek is te lezen in de Verantwoording.](#)

Analyse

De gegevens die zijn verkregen in de vragenlijst en in de interviews zijn per deelvraag, en daarbinnen per thema, verwerkt. Voor het weergeven van de resultaten in de rapportage is geput uit kwantitatieve en kwalitatieve inzichten die elkaar aanvullen, nuanceren en context bieden.

Telkens staat vermeld of de gegevens voortkomen uit de kwantitatieve of kwalitatieve analyse. In de rapportage wordt namelijk gesproken over 'de respondenten' en 'de geïnterviewden'. De jongeren die meededen aan de vragenlijsten zijn 'de respondenten'. 'De geïnterviewden' zijn de jongeren die deelnamen aan de interviews. De resultaten van dit onderzoek zijn van toepassing op de deelnemende jongeren en kunnen niet worden gegeneraliseerd naar de populatie van vo-leerlingen in de gemeente Hulst.

Voor het verwerken van de kwantitatieve gegevens zijn allereerst beschrijvende analyses uitgevoerd. Die zijn de basis voor het ontdekken van verschillen tussen groepen, bijvoorbeeld onderwijsrichting, leeftijd, woonlocatie of de vraag of men in Zeeland wil blijven of niet. Daarnaast is gekeken naar samenhang tussen kenmerken aan de hand van correlatietoetsen. In een volgende analysestap is telkens nagegaan of de verschillen, dan wel de correlaties betekenisvol zijn.

Voor de kwalitatieve gegevens geldt dat deze in het softwareprogramma Atlas.ti zijn verzameld en thematisch geanalyseerd. Dat laatste geldt ook voor de antwoorden op de open vragen die in de vragenlijst zijn gesteld. Voor de fotoanalyse, ten slotte, is AI gebruikt. Elke foto werd door de tool aicado.ai beschreven aan de hand van de prompt: *Tell me the following things about this image: What, Why, When, Who and How? Tell me to which theme do you think this image is most relevant? Money, Health, Living situation, Environment, Daily activity, Community, Safety, Well-being?* Die thema's corresponderen met de brede welvaartsthema's. Ook die antwoorden werden thematisch geanalyseerd in Atlas.ti.

Deelvraag 1 Welke opvattingen hebben jongeren in de regio Hulst over hun leefomgeving?

Welk karakter heeft je leefomgeving? Wat vind je er fijn aan? Wat niet? In dit hoofdstuk wordt gekeken naar het 'hier en nu' – in brede welvaartstermen – en dan specifiek de leefomgeving van de respondenten en geïnterviewden. Hierbij staat zowel de omvang van de leefomgeving als de beleving ervan centraal.

Leefomgeving

Het centrale punt in de fysieke leefomgeving van de deelnemende jongeren – zowel de respondenten als de geïnterviewden – is de gemeente Hulst. Het Reynaertcollege, de middelbare school in Hulst waar ze op zitten, maakt vanzelfsprekend deel uit van de leefomgeving van de respondenten en de geïnterviewden. Maar, natuurlijk behoort er meer dan alleen de school tot de leefomgeving. Zo blijkt dat van de respondenten bijna zes op de tien in Hulst of Terneuzen woont. De rest van de respondenten woont in meer landelijk gebied, namelijk in de dorpskernen in de regio. De beleving van specifiek de woonomgeving varieert dus van jongere tot jongere, zeker als het gaat om de mate van landelijkheid.

Wat de geïnterviewden tot hun leefomgeving vinden behoren, verschilt van persoon tot persoon. Ze omschrijven hun leefomgeving niet alleen als de fysieke ruimte waar je naar school gaat en woont, maar omvat ook waar je vrienden wonen, waar je doorheen fietst of met de bus gaat en waar je opa en oma wonen.

Een enkeling neemt in zijn opvatting van leefomgeving ook mee waar andere familieleden (naast opa's en oma's) wonen en waar de carnavalsvereniging zit. Bijzonder was ook de leerling die een plek tot zijn leefomgeving liet behoren, waar deze al lang niet meer woonde. Een plek waar je mooie herinneringen aan hebt, behoort voor deze leerling ook tot de leefomgeving. Dat toont wel aan dat het begrip leefomgeving op allerlei manieren geïnterpreteerd wordt.

Hoe uitgestrekt de geïnterviewden hun leefomgeving zien – en hoe verschillend in grootte – komt ook naar voren tijdens de interviews. Daar geven ze, aan de hand van een kaart van Zeeuws-Vlaanderen en omgeving aan wat zij als hun leefomgeving zien. Voor elk van hen is het centrum van Hulst, en specifiek: het Reynaertcollege het middelpunt. Een aantal geïnterviewden tekenen op de kaart flinke gebieden aan die ze als hun leefomgeving zien. Die strekken uit tot voorbij Terneuzen en tot in Vlaanderen.

Figuur 3: teken de contouren van je leefomgeving (interviewvraag).

Voor de uitschieters, namelijk de geïnterviewde jongeren wiens leefomgeving een stuk groter is dan het merendeel van de geïnterviewden, komt dat bijvoorbeeld doordat hun ouders gescheiden zijn en op verschillende plaatsen in Zeeuws-Vlaanderen wonen. Ook is het interessant te zien dat voor sommige geïnterviewde jongeren de grens geen barrière voor de leefomgeving is. Meerdere van hen overschrijden de grens met België richting Antwerpen.

Wens en werkelijkheid

De opvattingen over de leefomgeving werd in de vragenlijst achterhaald door zestien items op te sommen – twee voor elk brede welvaartsthema – waarover de respondenten hun mening gaven. In de eerste plaats geven de respondenten per item aan of ze dat belangrijk vinden. In de tweede plaats geven ze per item aan of het al aanwezig is in hun leefomgeving. Onderstaande items werden daarvoor gebruikt in de vragenlijst:

hoe het gaat met mijn omgeving	klimaatverandering wordt serieus genomen	een strand met schoon zwemwater op fietsafstand
hoe tevreden ik ben (met mezelf)	helemaal mezelf kunnen zijn	een fijne en veilige thuissituatie
hoeveel ik kan uitgeven	een bijbaantje dat goed bij me past	genoeg zakgeld om leuke dingen te kopen of doen
hoe gezond ik ben	verschillende sportclubs om uit te kiezen	me gezond voelen
wat ik doe	vervolgopleidingen in de buurt	festivals en andere culturele activiteiten
waar ik woon	leuke uitgaansmogelijkheden op fietsafstand	een goede busverbinding met een stad
waar ik bij hoor	leuke contacten op social media	een gezellig verenigingsleven
hoe veilig ik me voel	dat ik me 's avonds op straat veilig voel	niemand wordt gepest

Figuur 4: acht brede welvaartsthema's en zestien corresponderende elementen in het leven en de leefomgeving van jongeren, gebruikt in de vragenlijst.

De respondenten kozen uit de zestien items de vijf belangrijkste. Uit de beantwoording blijkt dat de respondenten 'een fijne en veilige thuissituatie' (41%) het meest waarderen. Vervolgens de items 'festivals en culturele activiteiten' en 'een bijbaantje dat goed bij me past' beide door 40% van de respondenten als belangrijk aangemerkt.

	Waar ben jij blij mee (als het er al is) of waar zou jouw leven beter van worden (als het er niet is)?	
1	Een fijne en veilige thuissituatie	41%
2	Festivals en culturele activiteiten	40%
3	Een bijbaantje dat goed bij me past	40%
4	Leuke uitgaansmogelijkheden op fietsafstand	38%
5	Genoeg zakgeld om leuke dingen te kopen of doen	36%
6	Me gezond voelen	34%
7	Helemaal mezelf kunnen zijn	29%
8	Een gezellig verenigingsleven (bijvoorbeeld een voetbalclub of een carnavalsvereniging)	28%
9	Een goede busverbinding met een stad	26%
10	Vervolgopleidingen in de buurt	26%
11	Dat ik me 's avonds op straat veilig voel	26%
12	Keuze uit verschillende sporten	23%
13	Leuke contacten op social media	20%
14	Een strand met schoon zwemwater op fietsafstand	16%
15	Niemand wordt gepest	9%
16	Klimaatverandering wordt serieus genomen	3%

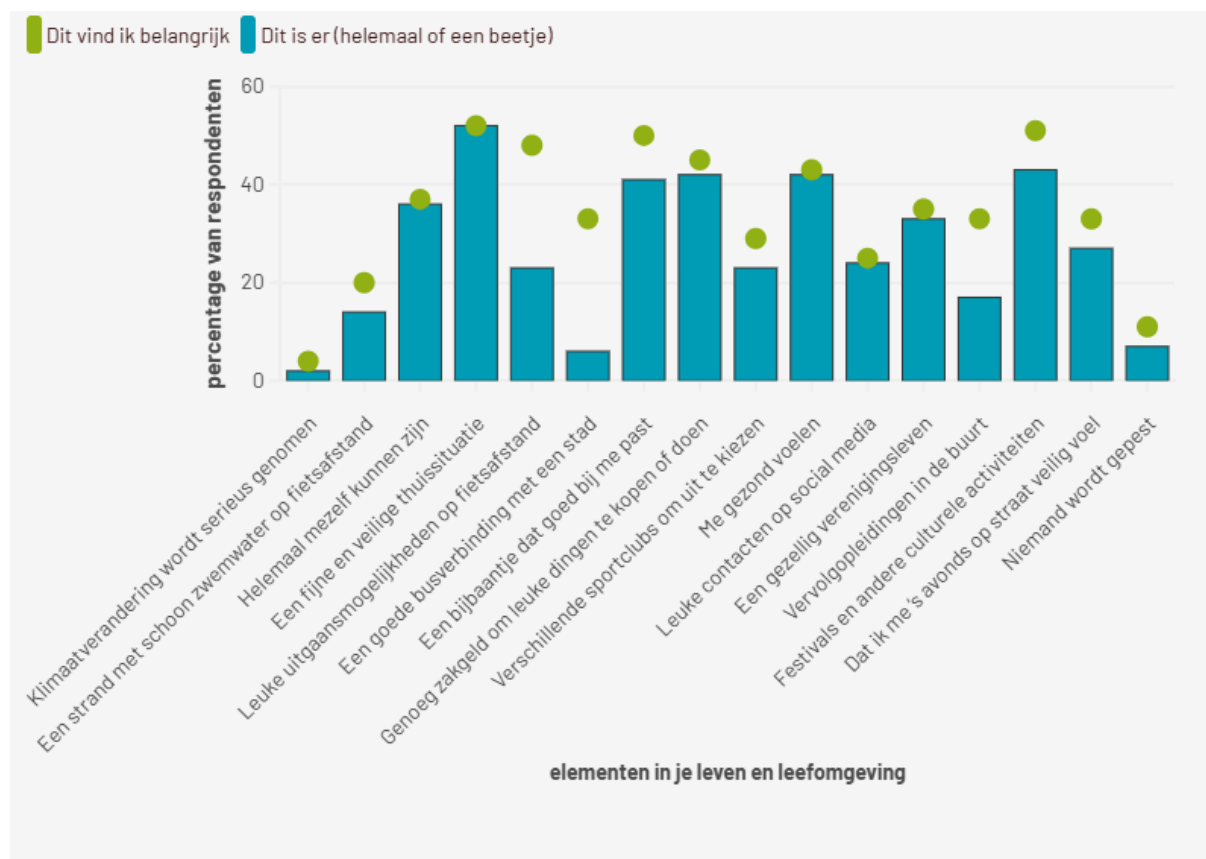
Figuur 5: items in de leefomgeving (vragenlijst, n=126)

‘Genoeg zakgeld om leuke dingen mee te kopen of doen’ is voor ruim één op de drie respondenten belangrijk. Daarna volgt: ‘leuke uitgaansmogelijkheden op fietsafstand’. Dat is voor 38% een belangrijk item. Items die te maken hebben met gezondheid – zowel mentaal als fysiek – scoren ook hoog. Zo is ‘me gezond voelen’ voor 34% een belangrijk item en ‘helemaal mezelf kunnen zijn’ voor 29% van de respondenten. Het brede welvaartsthema ‘hoe het gaat met mijn omgeving’ speelt bij de ondervraagde jongeren nauwelijks een rol van betekenis. Het item ‘Klimaatverandering wordt serieus genomen’ scoorde het laagst met 3 %.

Van de items die de respondenten in de bovenstaande vraag kiezen, geven ze vervolgens aan of het al aanwezig is in hun leven en leefomgeving. De groene cirkeltjes in figuur 6 geven aan in welke mate de respondenten het item belangrijk vinden. De blauwe balken geven de respondenten weer die ‘jazeke’ of ‘een beetje’ antwoordden op de vraag of dat item er is. Zo is te bepalen op welke items er volgens hen een verschil is tussen wens en werkelijkheid. Het grootste verschil is te zien bij ‘Een

busverbinding met de stad'. De wens is er, de werkelijkheid schiet nog tekort. Daarnaast is het verschil groot voor 'Leuke uitgaansmogelijkheden op fietsafstand'. Voor degenen die dat belangrijk vinden, is er in de praktijk weinig aanbod op dit gebied.

We zien ook drie punten waarop wens en werkelijkheid dicht bij elkaar liggen: voor 'me gezond voelen', 'een fijne en veilige thuissituatie' en 'leuke contacten op social media' is er geen disbalans tussen wat men wenst en wat men ervaart.

Figuur 6: wat vind je belangrijk en wat is er al? (vragenlijst, n=126)

Bereikbaarheid en gezondheid

In de interviews komen de brede welvaartsthema's op enkele momenten aan bod. Zo vertellen de geïnterviewde leerlingen aan de hand van de jongerenvariant van de brede welvaartsthema's, door ze op een rij te leggen van belangrijkste naar minst belangrijk. Daarbij worden ze aangemoedigd door vervolgvragen als: Waar denk je aan bij dit thema? Wat zijn je zorgen? Wat gaat er al goed?

Het thema 'waar ik woon' geeft in elk interview aanleiding tot – altijd negatieve – opmerkingen over het openbaar vervoer in de regio. Dat is opvallend, omdat het item 'een goede busverbinding met een stad' in de vragenlijst in de middenmoot terechtkomt, op plaats 9. De geïnterviewden vertellen dat de meeste dingen wel per fiets te bereiken zijn, maar dat het veel tijd kost. De bus zou een uitkomst zijn, maar wordt als duur beschouwd en die rijdt niet vaak genoeg.

Een ander vertelt hoe belangrijk het is dat de woonomgeving goed wordt verzorgd:

“Ja, gewoon als ik het een beetje verpauperd zie ofzo dan ga ik me daar best wel aan ergeren. Dat ik wat negatiever word, denk ik. Dus dan ben ik gewoon minder tevreden. Ja, ik denk gewoon als er allemaal mooi uitziet, dan word ik wel gelukkig.”

Gezond zijn en tevreden zijn met jezelf liggen vaker wel dan niet vaak bovenaan voor de geïnterviewden. Dat ligt in de lijn van de resultaten uit de vragenlijst. Dat laatste, tevreden zijn met jezelf, koppelen sommigen aan de mentaliteit in hun omgeving.

“Op school kun je jezelf ook niet echt laten zien ook. Omdat vaak mensen heel snel een mening hebben. [...] En ook als je ietsjes anders bent of zo dan vinden ze er ook meteen wat van.”

In het verlengde daarvan ligt hoe je past in je sociale omgeving, ofwel ‘Waar ik bij hoor’. Een ander vertelt daarover, na gevraagd te worden de cultuur en de eventuele aanwezigheid van sociale controle te omschrijven:

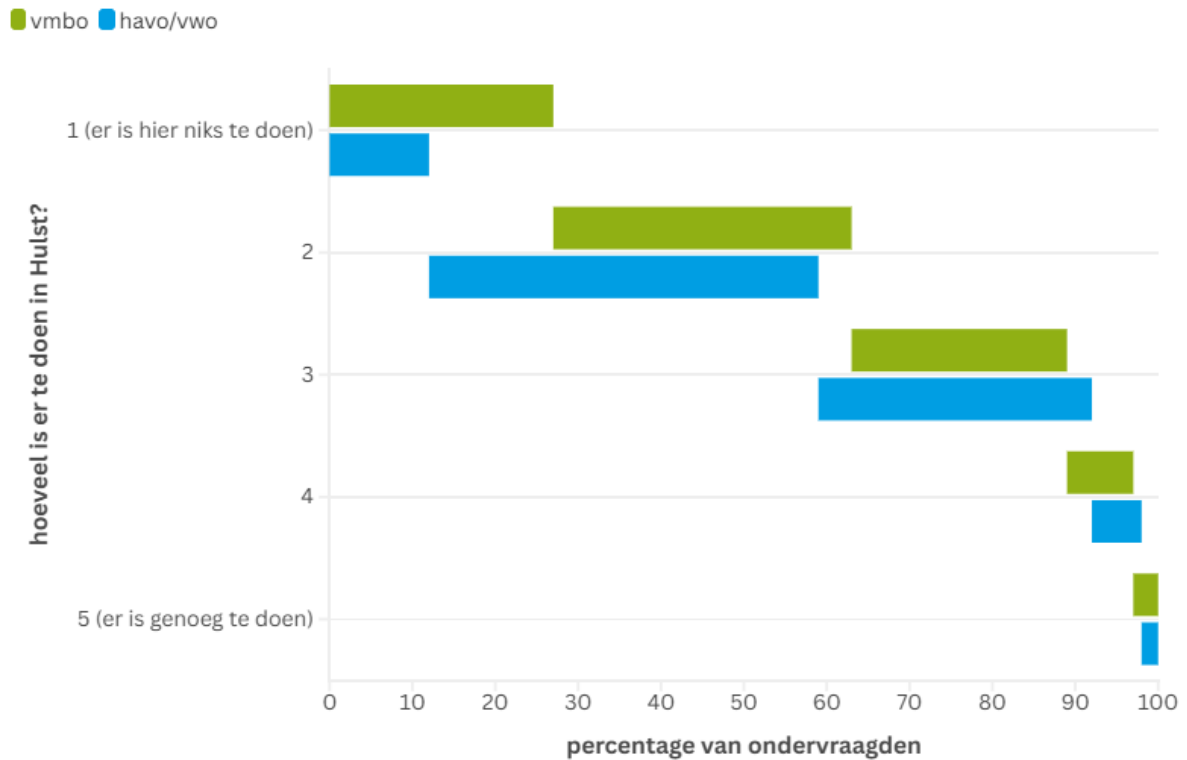
“Lomp zijn. [...] Niet te moeilijk doen. Ook niet te makkelijk doen. [...] Als je moet aanpassen, dan moet je je gewoon aanpassen. Dat hoort er gewoon bij. [...] Als je bij ons als ambulance buiten staat, staat iedereen buiten zeg maar.”

Het thema: ‘Hoe het gaat met mijn omgeving’ – verwijzend naar klimaat en milieu in de bredere zin van het woord – eindigt vrijwel altijd onderaan voor de geïnterviewden. Ook daarmee sluiten de resultaten uit de interviews aan op de resultaten uit de vragenlijst. Uit de interviews komt echter naar voren dat het niet belangrijk vinden van dit item niet altijd op desinteresse duidt. De geïnterviewden spreken namelijk met een zekere gelatenheid over de eigen mogelijkheden om hier zelf iets in te veranderen.

“Ja, ik kan daar niet eens veel aan doen. Dus dan maak ik me niet zoveel zorgen om ook. Ja, ik kan niet alles gaan besturen.”

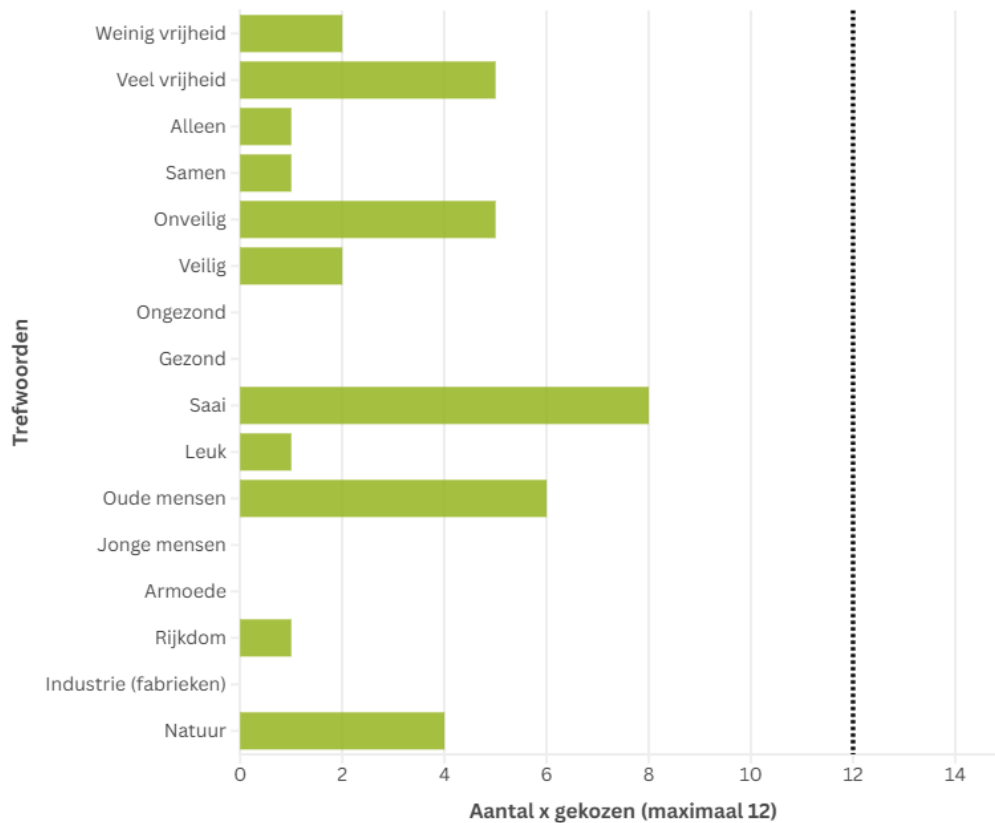
‘Er verandert is gewoon heel weinig’

We hebben de respondenten gevraagd wat ze vinden van de hoeveelheid activiteiten die er in Hulst te doen zijn: op een schaal van 1 (er is hier niks te doen) tot 5 (er is genoeg te doen). Van de respondenten zegt 61% dat er weinig tot niets te doen is. Die antwoorden tonen daarmee dat respondenten redelijk negatief zijn over de hoeveelheid activiteiten in Hulst. Dat verschilt niet noemenswaardig per leergang. Daarnaast is er gekeken of de mening verschilt tussen deelnemende jongeren die in Hulst wonen en zij die in de omliggende dorpen wonen. Dat verschil is er niet op dat vlak, noch als het om leeftijd gaat.

Figuur 7: hoeveel is er te doen in Hulst? (vragenlijst, n=126)

Tijdens de interviews vertellen leerlingen meer over hun opvattingen over hun leefomgeving. Bij één van de vragen maken ze een keuze uit een twintigtal woorden om aan te geven hoe ze over hun leefomgeving denken. Uit het aanbod van twintig selecteren ze er drie die ze associëren met hun leefomgeving. Met opzet zijn de tegenstellingen gechargeerd, om antwoord geven aan te moedigen.

Figuur 8: welke woorden associeer je met je leefomgeving? (interviewvraag)

In de figuur is de uitschieter het trefwoord 'saai'. Een leerling vatte het algemeen heersende sentiment samen met:

"Er verandert is gewoon heel weinig. [...] Ik vind het persoonlijk echt saai, want je hebt voor kinderen, voor jongeren, eigenlijk niks doen."

'Saai' heeft voor de meeste geïnterviewden een negatieve connotatie, maar niet voor álle. De relatieve rust en ruimte in de regio wordt door anderen juist gewaardeerd. Daarop sluit een andere leerling aan als deze vertelt over het trefwoord 'natuur':

"Ik vind het ook wel heel fijn om in de natuur te zijn. In het bos en zo, dat vind ik heel leuk. [...] Meestal wel met vrienden. Hutten bouwen. Vuur stoken."

Geen enkele leerling associeert de gemeente Hulst met 'jonge mensen'. 'Oude mensen' daarentegen wordt na 'saai' het meest gekozen. Eén merkt op:

"Misschien is het wel leuk als er meer jonge mensen wonen. Het is gewoon als je om je heen kijkt. Heel veel oude mensen die je altijd ziet."

Niet élke respondent die voor 'oude mensen' kiest, doet dat met een negatieve insteek. Eén vindt het fijn om met oudere mensen te praten.

"Ze zijn nog een stuk wijzer."

Er worden meermaals uitspraken gedaan over de tegenstelling veel versus weinig vrijheid. Enerzijds biedt de regio de geïnterviewden een ruime mate van vrijheid:

“...dat je overal eigenlijk wel een beetje naartoe kan. Wandelen. Overal eigenlijk in het bos of iets. Dat je gewoon vrij bent om overal naartoe te gaan.”

Eén jongere die voor ‘weinig vrijheid’ kiest, relateert dat aan de overweging die meestal wordt gehoord bij ‘saai.’

“...op zich omdat, ja, er is gewoon inderdaad best weinig te doen.”

Ten slotte spreken de geïnterviewden zich uit over de veiligheid. Eén rapporteert over onveiligheid:

“...dicht bij de haven van Antwerpen eigenlijk [...] daar racen gewoon alle auto's door de polder. Je kan ook gewoon makkelijk omver worden gereden. En ja ook in de avond kan je ook moeilijk ergens nog geraken omdat het dan donker is. Je komt soms wel gekke mensen tegen in de polder.”

Een ander associeert Hulst en omgeving juist met een veilig gevoel.

“Zelf vind ik als ik door de Grote Kreek fiets in het donker dan voel ik me ook niet alsof er iemand zo uit de bosjes kan springen.”

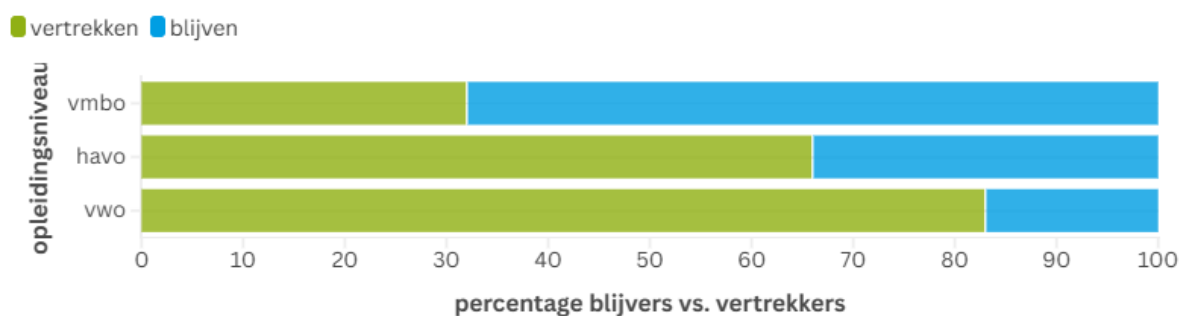

Deelvraag 2 Welke factoren spelen mee onder jongeren bij het nemen van een beslissing over de volgende levensfase rond leren, werken, wonen en leven?

De respondenten en de geïnterviewden naderen rap het moment waarop ze een keuze gaan maken over hun toekomst. Deze leerlingen zitten in hun diplomajaar en zijn bezig met de invulling van hun leven ná de middelbare school; het 'later' in brede welvaartstermen. In dit hoofdstuk komen de factoren aan bod die van belang zijn als je keuzes maakt over de toekomst. Wat speelt er mee als je nadenkt over leren, werken en wonen, kortom: je leven als je je middelbareschooldiploma in handen hebt?

Blijven of vertrekken?

We hebben de respondenten gevraagd of ze na de middelbare school in Zeeland willen blijven of niet. Ruim twee derde van de vmbo'ers zegt in Zeeland te willen blijven. Dat is anders voor de havisten en de vwo'ers, waarvan respectievelijk 34% en 17% zegt te willen blijven.

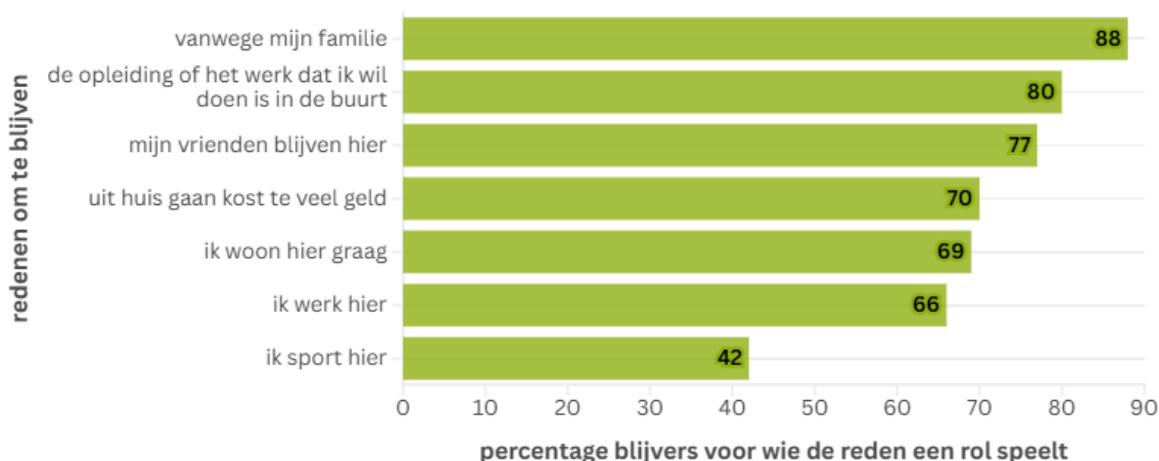
Figuur 9: aantal blijvers en vertrekkers per opleidingsniveau (vragenlijst, n=124)

De respondenten spreken ook verwachtingen uit over hun woonsituatie. Van de vmbo'ers geeft 64% aan dat ze thuis blijven wonen. Een grote groep vmbo'ers, 21%, weet nog niet hoe hun woonsituatie eruitziet na de middelbare school.

De grootste groep havo/vwo'ers, 45%, denkt buiten Zeeland te gaan wonen. Meer dan een kwart met havo of vwo op zak, blijft thuis wonen en één vijfde weet het nog niet. Over de hele linie scoort op jezelf gaan wonen in Zeeland uitzonderlijk laag: 3% voor vmbo en 0% voor havo/vwo.

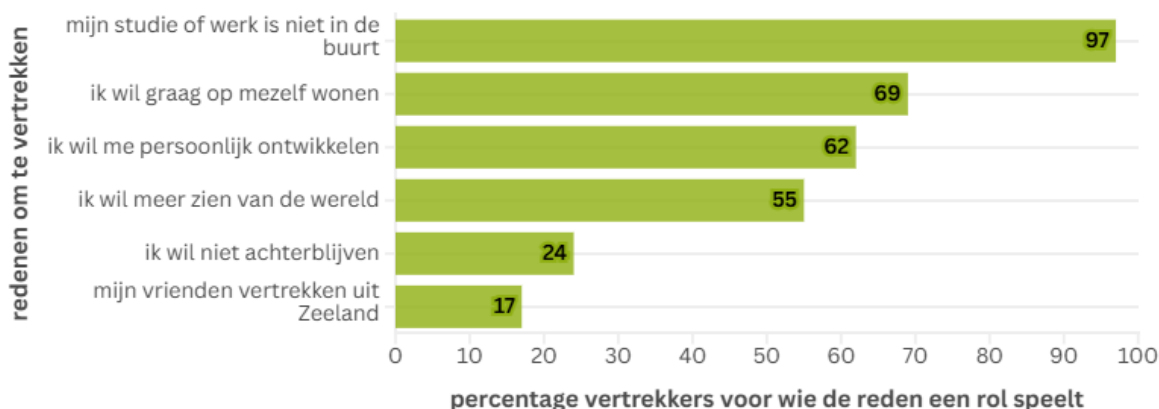
We hebben de respondenten die in Zeeland willen blijven (51% van de respondenten) gevraagd naar hun motivatie voor deze keuze. Voor elke motivatie geven ze aan of al dan niet een goede reden is om te blijven. Daarbij scoort 'vanwege mijn familie' het hoogst met 18%, gevolgd door 'opleiding of toekomstig werk' (16%). 'ik sport hier' scoort met 9% het laagst.

Gedifferentieerd naar opleidingsniveau valt op dat voor alle vmbo'ers het argument 'mijn vrienden blijven hier' een stuk belangrijker is dan voor het havisten en vwo'ers. 90% geeft aan dat die factor meespeelt bij de toekomstkeuze, tegenover 29% van de havo- en vwo-leerlingen. Die laatste groep noemt 'vanwege mijn familie' het meest.

Figuur 10: blijvers; welke reden speelt een rol? (vragenlijst, n=64)

Van de respondenten verwacht 49% te zullen vertrekken. Die vertrekkers noemen het meest als hiervoor: 'mijn studie of werk is niet in de buurt' (97%), op grote afstand gevolgd door 'ik wil graag op mezelf wonen' (69%). Factoren die gerelateerd zijn aan de sociale omgeving: 'ik wil niet achterblijven', 'mijn vrienden vertrekken uit Zeeland', spelen een minder grote rol.

Figuur 11: vertrekkers; welke reden speelt een rol? (vragenlijst, n=60)

Welke opleiding?

Na dat de respondenten hun middelbareschooldiploma hebben ontvangen gaat 61% van de vmbo'ers een mbo-opleiding volgen. Van de vmbo'ers weet 17% nog niet wat ze gaan doen. Van de groep havoleerlingen en vwo'ers gaat 55% een hbo-opleiding doen en 25% een wo-opleiding. Een tussenjaar nemen is onder beide groepen, met 4% en 6%, niet populair.

De geïnterviewde vmbo'ers, allen zestien jaar, verwachten vooralsnog thuis te blijven wonen, terwijl ze aan hun mbo-opleiding beginnen. De beslissing om uit huis te gaan, schuiven ze een paar jaar op, tot halverwege of na het afronden van de mbo-opleiding.

Onder de havisten is het plaatje verdeeld: sommigen gaan een tussenjaar doen en blijven in de periode thuis wonen. Anderen gaan een hbo-opleiding doen en verhuizen daarom uit de provincie.

Toch speelt voor hen de jonge leeftijd ook een rol. Eén havist is als zestienjarige op zoek naar een kamer, maar komt vanwege de jonge leeftijd niet makkelijk aan een woonplek in de studiestad. Voor de vwo'er is uit de provincie vertrekken voor de studie een uitgemaakte zaak, aansluitend op de meest gekozen reden voor vertrek uit de vragenlijst. Voor de vwo'ers die een universitaire opleiding willen doen, is er in Zeeland – met uitzondering van de University College Roosevelt – gewoon geen optie.

Hoe kom ik tot een keuze?

In de vragenlijst geven de respondenten bij een open vraag met kernwoorden aan welke factoren meespelen als ze blijven in Zeeland of vertrekken uit de provincie. Dit levert inzichten op over de factoren die in de beslissingen over de toekomst een rol spelen. De kernwoorden die zijn ingevuld, zijn thematisch geanalyseerd en op brede welvaartsthema gesorteerd.

Argumenten om te blijven of terug te keren

Degenen die positief zijn over de gedachte om ofwel terug te keren of in Zeeland te blijven, noemen een aantal factoren. Een op de twee respondenten noemt een argument dat past bij 'Waar ik woon' en een op de drie respondenten noemt een argument dat past bij 'Waar ik bij hoor'.

Als het gaat over 'Waar ik woon' vertellen de respondenten over de prettige leefomgeving in Zeeland. Zij benoemen onder andere de 'gezellige, rustige omgeving', de 'sfeer', en 'de natuur en de rust' als redenen waarom ze later terug zouden kunnen keren. Ze spreken zich in algemene termen uit over de regio: Zeeland is 'top' en 'leuk'. 'Hier voel ik me op m'n plek' en 'omdat ik dat wil'.

Onder het thema 'Waar ik bij hoor' noemen de deelnemende jongeren de binding met Zeeland. 'Zeeland is de plek waar ik geboren ben' en 'Het is bekend hier'. Tenslotte geven de respondenten de sociale contacten in Zeeland aan als een belangrijke reden. 'Omdat ik graag dicht bij mijn familie wil zijn' en 'Vrienden komen ook terug'.

Tenslotte komen redenen die passen bij het thema 'Wat ik doe' terug; dat geldt voor één op de vier respondenten. Daarbij ligt de focus op het werk of op de studie die men denkt te gaan doen. 'Werk en andere activiteiten zijn allemaal hier' en 'Via opleiding een baan zoeken die is waarschijnlijk dan in Zeeland'.

Degenen die positief zijn over een toekomst in Hulst, wijzen naar verschillende redenen, maar veruit het vaakst naar de gezins- en familiebanden:

'Ja, ik denk dat ik gewoon nog terug kom gewoon hier. Ja. Hier zit allemaal familie en zo. Ik wil niet heel ver weg wonen, dat ik ze nooit meer zie.'

Voor anderen zijn – naast familie – de vrienden ook belangrijk:

'Nou gewoon mijn familie die zit hier allemaal. Ik wil gewoon niet te ver van mijn familie zijn en vrienden ook. Ik hou veel van mijn vrienden en familie.'

Een vmbo-leerling denkt aan de toekomst van de regio in het algemeen en wil daaraan bijdragen door voorzieningen in stand te houden:

‘Dat kan je als je een goede slagerij hebt komen er meer mensen op af. Dat is dan al beter voor het dorp. Dat is gewoon algemeen is het wel fijner denk ik. Dan help je ook anderen.’

Argumenten om te vertrekken

We hebben de vertrekkers gevraagd wat ze ervan weerhoudt om hun toekomst in Zeeland op te bouwen. Hun argumenten gaan meestal, in een op de drie gevallen, over het thema ‘Waar ik woon’. Deze groep is negatief over de leefomgeving: *‘Er zijn van sommige dingen weinig faciliteiten’* en *‘Alles is ver weg en je bent uitgezonderd van de rest van Nederland’*. Een aantal geeft aan dat ze hun toekomst in het buitenland zien of in een andere, vaak meer stadse, omgeving dan ze nu gewend zijn. *‘Ik hou meer van het stadsleven.’* en *‘Ik wil meer zien’*.

De respondenten die geen toekomst in Zeeland zien geven vaak argumenten die onder het thema ‘Wat ik doe’ vallen. Ook dat zijn er één op de drie. Zij zeggen bijvoorbeeld: *‘Omdat ze hier niet veel werkgelegenheid hebben voor mijn opleiding.’* en *‘Er zijn meer mogelijkheden om te werken met mijn interessegebied buiten Zeeland.’* Ten slotte: *‘Hoe veel hoger de lonen daar zijn’* (ook gerelateerd aan: ‘Hoeveel ik kan uitgeven’).

Maar vijf respondenten noemen een reden die past bij ‘Waar ik bij hoor’ als motivatie om uit Zeeland te blijven (of gaan) wonen (*‘Ik vind het belangrijk om nieuwe contacten te leggen.’*). Ook wordt een gebrek aan binding met Zeeland niet als belangrijke factor gezien.

Uit de interviews blijkt ook dat er leerlingen zijn met een negatieve associatie bij een toekomst in Hulst en omgeving. Eén vertelt:

‘Maar het ligt zo afgelegen en iedereen kent elkaar. Het is gewoon ook eens fijn om een verse start te hebben.’

Ten slotte is het belangrijk om op te merken een flinke groep het lastig vindt te omschrijven waarom ze blijven of vertrekken. Zij vullen niets in, of ‘weet ik niet’. Voor een kleine groep blijkt een toekomst in Zeeland nog geen uitgemaakte zaak. Eén schrijft:

‘Ik heb geen idee wat voor baankansen er zijn in Zeeland. Ook niet of het nodig is dat ik hier terug kom wonen (als ouders ziek zijn ofzo). Ik heb geen idee waar ik in tien jaar wil wonen en werken.’

Met wie praat je over je keuze?

Gevraagd met wie de geïnterviewde over hun toekomstkeuzes praten komt er een eenduidig antwoord. Dat zijn de ouders en soms de opa en oma.

‘Ja, ook wel met mijn ouders, omdat ik wil ook wel eigenlijk een beetje hun mening wil over wat slim lijkt om te doen, en een beetje gewoon hoe mijn toekomst er dan kan uitzien.’

Wat vrienden gaan doen is soms onderwerp van gesprek, maar dat laat men niet van invloed zijn op de eigen keuze.

‘Wij praten er soms over. Soms vragen we wel van weet jij al wat je naartoe doet? Waar ga jij naartoe? Of ga jij dat doen? Maar ik denk dat wij niet echt gekeken hebben van waar gaan jij

heen en 'oké, dan ga ik daar ook heen'. Ik denk dat we wel allemaal onze eigen kant hebben gekozen van wat wij willen.'

Er is nauwelijks sprake van invloed vanuit een andere hoek op de toekomstkeuze, naast de ouders en opa's en oma's. Sommigen, maar niet veel, geven aan met de studiekeuzeadviseur te hebben gesproken. Anderen geven aan dat ze familie of vrienden kennen in hun toekomstige woonplaats. Dat helpt de drempel te verlagen, maar is een bijkomende gunstige factor van een eerder genomen beslissing.

Deelvraag 3 Welke verwachtingen hebben de jongeren over hun leven in of buiten Zeeland in de volgende levensfase rond leren, werken, wonen en leven?

Om dat 'later' in brede welvaartstermen nog beter in beeld te krijgen, zijn ook de verwachtingen van de deelnemende jongeren onderwerp van Toekomstige Tijd. Hoe zien ze hun toekomst? In hoeverre durven ze daarover uitspraken te doen? En hoe hangen die verwachtingen samen met de keuzes die je uiteindelijk over de toekomst maakt, in of buiten Zeeland?

In de interviews vertellen de deelnemende jongeren hoe ze hun toekomst voor zich zien aan de hand van hun verwachte toekomstige woonplaatsen. Om precies te zijn: de geïnterviewden geven aan waar ze over één en vier jaar denken te wonen.

Figuur 12: waar denk je over één en vier jaar te wonen? (interviewvraag)

In de toekomst kijken: over één jaar

Met de kaart van de Benelux voor zich wijzen de geïnterviewden aan op welke plek (de gele pins op figuur 12) ze over één jaar verwachten te wonen. Alle vmbo'ers wijzen daarbij Hulst aan. De overige steden die zijn genoemd door de havisten en vwo'er zijn de toekomstige studiesteden.

De geïnterviewde vmbo'ers geven allemaal aan in eerste instantie thuis te blijven wonen. Zij stellen de keuze van uit huis gaan uit tot halverwege of na het afronden de mbo-opleiding. De meesten zijn van plan een mbo-opleiding in Terneuzen te volgen, en zijn niet genooddaakt om uit huis te gaan. Zij vertellen bijvoorbeeld; 'Ik wil zo lang mogelijk bij mijn moeder blijven.' Een ander gaat naar Roosendaal op en neer reizen: '...dat is ook een net op het nippertje [qua maximale afstand, red.]'.

Andere redenen om thuis te blijven wonen is dat de ouders de geïnterviewden van vmbo-leeftijd te jong vinden om uit huis te gaan, of ze vinden het te duur om voor een kamer te betalen. Voor sommigen geldt dat ze een mbo-opleiding kiezen waarbij ze één dag in de week naar school gaan (eentje reist daarvoor naar Eindhoven op en neer) en de overige dagen stage lopen. Dat laatste kan dan bij een bedrijf in de buurt.

De havisten zijn verdeeld; twee gaan op kamers in Breda en Eindhoven en twee nemen een tussenjaar. Met het tussenjaar beogen de beide havoleerlingen om meer vaardigheden en kennis op

te doen, extra vakken halen en een rijbewijs halen, bijvoorbeeld, om het jaar erop een betere keuze te kunnen maken.

De geïnterviewde havoleerlingen vertellen dat het voor hen van belang is dat de opleiding die ze kiezen breed is. Ze willen zich op deze leeftijd nog niet vastleggen. Zo vertelt een leerling over de gekozen opleiding Verpleegkunde:

‘...omdat het gewoon heel breed is dus dan hoef ik nog niet echt in één keer een keuze te maken over wat ik later wil gaan doen. Over mijn werk zeg maar. Dan kan ik nog gewoon alle kanten op specialiseren.’

In het groepje geïnterviewde havisten zit er geen één bij die een opleiding aan de HZ University of Applied Sciences wil gaan doen, hoewel de door hen gekozen opleidingen daar wel worden aangeboden. Het sentiment daarbij is dat als je tóch uit huis gaat, je maar beter naar een nieuwe omgeving kunt gaan. Vlissingen of Middelburg biedt dan niet echt een verandering van omgeving. De vwo’er wil een specifieke, technisch-georiënteerde universitaire opleiding gaan volgen en gaat daarom de provincie uit.

Overigens zien geen van de vmbo’ers en havisten een Vlaams alternatief, zoals je havo- of vwo-diploma halen of een vervolgopleiding in België doen, als een optie. Opvallend is dat – ondanks de combinatie van nabijheid en een breed opleidingsaanbod – geen enkele geïnterviewde voor Antwerpen kiest als woonplaats of studiestad. Die optie kwam maar in één interview op tafel, en dan als een die niet echt serieus werd genomen. Sommigen zijn bang met dat vervolgdiploma weer niet in Nederland aan de slag te kunnen. Het komt de geïnterviewden als omslachtig over.

In de toekomst kijken: over vier jaar

Waar je over vier jaar denkt te zijn, en wat je dan doet – dat kunnen de geïnterviewde jongeren zich niet goed voorstellen. Uit de interviews blijkt dat er over vier jaar meer sprake van meer spreading buiten de provincie Zeeland. Sommigen denken in het buitenland te wonen (de blauwe pijltjes die boven de Noordzee zweven in figuur 12).

Andere geïnterviewden wijzen Hulst als woonplaats aan over vier jaar, maar als de *default*-optie, vooral bij gebrek aan duidelijkheid. De havisten en vwo’ers geven aan dat het goed mogelijk is dat ze meteen na het afronden van hun hbo of wo-opleiding voor een korte periode terugkeren naar de regio Hulst om te hergroeperen en nieuwe plannen te maken. Anderen denken in hun studiestad te blijven wonen, voornamelijk in Noord-Brabant.

Ook voor de geïnterviewde vmbo’ers is de verwachting waar ze over vier jaar zijn verdeeld en onzeker. Maar één weet zeker ook na de studie in Hulst te blijven wonen. Een ander denkt na de mbo-opleiding vanuit Zeeland naar Tilburg te verhuizen en daar zich te specialiseren. Eén vat het ongewisse van de toekomst zo samen:

‘Ik weet niet echt wanneer precies [ik uit huis ga, red]. Ik denk gewoon wanneer ik kan en er zelf klaar voor ben.’

De geïnterviewden die nu al zeker weten dat ze na de middelbare school weggaan uit Hulst, zijn verdeeld over een eventuele terugkeer naar de regio. Eentje weet het zeker: die wil terugkomen, mits er een baan in de zorg is, passend bij de gevolgde opleiding:

‘Dan moet ik eerst wel weten dat ik hier gewoon goed en ook langdurig werk heb.’

Een ander weet het niet: het is simpel en realistisch om in de regio Hulst te gaan wonen, maar het heeft niet de voorkeur; dan liever in de Randstad. Een ander zegt weer zeker níét in de regio Hulst te willen gaan wonen. Daarvoor vindt deze leerling de omgeving te leeg en te saai.

Overigens is ook in de vragenlijst aan vertrekkers (dus overwegend havo/vwo’ers) gevraagd of zij van plan zijn om in de toekomst naar Zeeland terug te keren. Het merendeel, 62% schat de kans op terugkeer als klein in. Onder degenen die in Zeeland willen blijven wonen (dus voornamelijk vmbo’ers) weet 31% nog niet of ze uiteindelijk uit Zeeland zullen vertrekken na hun vervolgopleiding of eerste baan. Van de respondenten die hier wel al een beeld van hebben, neigt de meerderheid iets meer naar blijven dan naar vertrekken.

De respondenten die aangeven te blijven in Zeeland verwachten dat de kans dat ze in de toekomst, ná hun vervolgopleiding of eerste baan, in Zeeland blijven gemiddeld tot groot is. Het verschil tussen opleidingsniveau is minimaal. 44% van de vmbo’ers acht de kans dat ze in Zeeland blijven wonen vrij groot tot groot. Voor de havo/vwo’ers is dat percentage 43% .

Zeeland voor jongeren en gezinnen

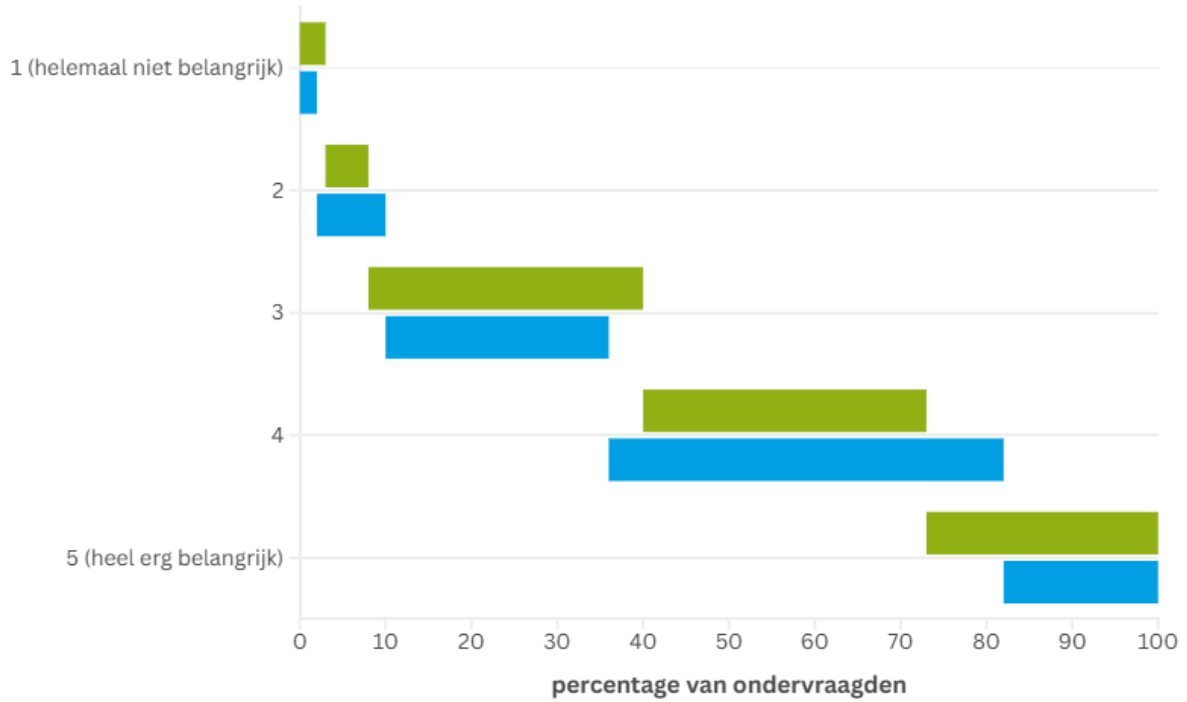
In de vragenlijsten krijgen de respondenten de vraag nóg een uitspraak te doen over de toekomst. Ze geven namelijk antwoord op de vraag hoe belangrijk ze het vinden dat de regio een plek is waar jongeren en gezinnen graag willen wonen. Hiermee willen we een beeld schetsen van een verdere toekomst, waarin vertrekkers mogelijk overwegen terug te keren naar Zeeland als ze zelf kinderen krijgen – de zogenaamde boemerang-Zeeuw.

De respondenten van alle leerniveaus zijn het erover eens dat het (heel) belangrijk is dat Zeeland een plek is waar jongeren en gezinnen graag willen wonen. Dat geldt voor twee op de drie respondenten. Onder respondenten die verwachten te vertrekken, ligt dit aandeel lager: 45% vindt het (heel) belangrijk.

Mogelijk speelt mee dat vmbo’ers de kans – vergeleken met havisten en vwo’ers – groter achten dat zij later zelf in de regio wonen en werken. De grootste groep binnen de groep ‘blijvers’ heeft dan ook een vmbo-achtergrond. Een mogelijke verklaring dat deelnemende havoleerlingen en vwo’ers het belangrijk vinden dat Zeeland een plek is waar jongeren en gezinnen graag wonen, is dat deze respondenten het goed vinden voor de werkgelegenheid in Zeeland en voor de vitaliteit van de provincie. Dat wil overigens niet zeggen dat die overwegingen voor vmbo’ers níét van belang zijn, alleen is de kans groter dat wonen en werken in Zeeland van toepassing is op hun eigen leven.

■ vmbo ■ havo/vwo

hoe belangrijk vind jij het dat Zeeland een plek is waar jongeren en gezinnen graag wonen?

Figuur 13: hoe belangrijk vind jij he Zeeland aantrekkelijk is voor jongeren en gezinnen? (vragenlijstvraag, n=126)

Deelvraag 4 Welke wensen kan de gemeente Hulst vervullen om die aantrekkelijker te maken voor jongeren in de levensfase ná de middelbare school?

Voor een gemeente als Hulst, waarvoor het belangrijk is dat jongeren behouden worden voor de regio, is van groot belang in beeld te krijgen wat die jongeren nu belangrijk vinden in hun leefomgeving. Welke factoren kan de gemeente beïnvloeden om de aantrekkelijkheid van Hulst te vergroten? Daarom is in kaart gebracht waarover de jongeren al tevreden zijn – en dus op voortgebouwd kan worden –, waaraan de jongeren behoefte hebben en wat hun wensen zijn.

Wat zou je positief maken over Hulst?

In de vragenlijst krijgen de respondenten per brede welvaartsthema één optie voorgelegd die de gemeente Hulst zou kunnen veranderen zodat ze er positiever over zouden zijn.³ Die opties rangschikken ze van meest tot minst belangrijk. Dit is één van de manieren om na te gaan welke elementen volgens de respondenten mogen veranderen.

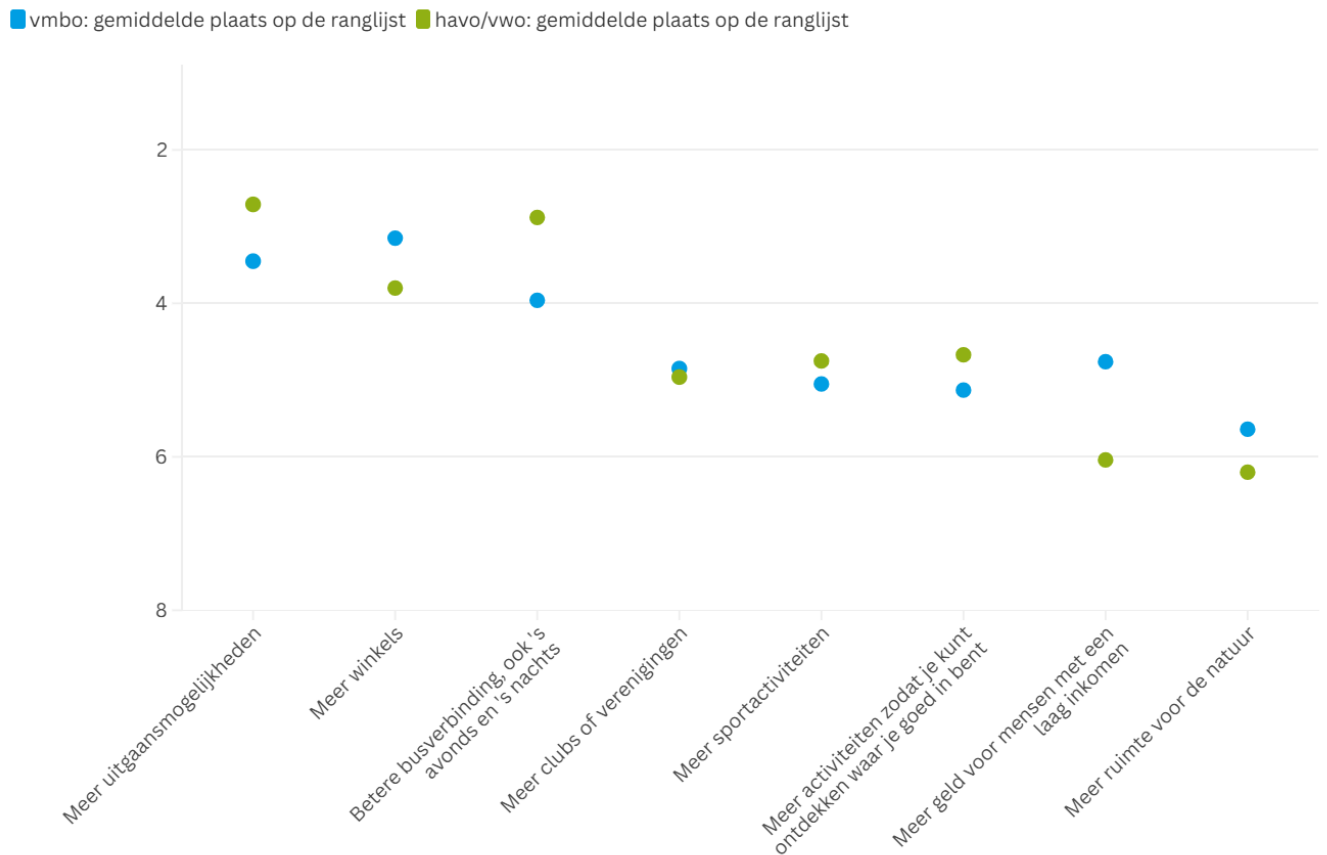
plaats op de ranglijst	brede welvaartsthema	wat vind je belangrijk?
1	wat ik doe	meer uitgaansmogelijkheden
2	waar ik woon	meer winkels
3	hoe veilig ik me voel	betere busverbinding, ook 's avonds en 's nachts
4	waar ik bij hoor	meer clubs of verenigingen
5	hoe gezond ik ben	meer sportactiviteiten
6	hoe tevreden ik ben met mezelf	meer activiteiten zodat je kunt ontdekken waar je goed in bent
7	hoeveel ik kan uitgeven	meer geld voor mensen met een laag inkomen
8	hoe het gaat met mijn omgeving	meer ruimte voor de natuur

Figuur 14: ranglijst brede welvaartsthema's (vragenlijstvraag, n=126)⁴

³ Het bleek lastig om items per brede welvaartsthema te benoemen die heel duidelijk aan één enkel thema te koppelen zijn. Voor bovenstaande items is te beargumenteren dat deze aan meerdere thema's te koppelen zijn. Bij de formulering van de items is vooral gelet op het aansluiten op de belevingswereld van jongeren.

⁴ De gemiddelde ranking per item van meest tot minst belangrijk: 1 - Meer uitgaansmogelijkheden - 3,15. 2 - Meer winkels - 3,41. 3 - Betere busverbinding, ook 's avonds en 's nachts - 3,52. 4 - Meer clubs of verenigingen - 4,90. 5 - Meer sportactiviteiten - 4,93. 6 - Meer activiteiten zodat je kunt ontdekken waar je goed in bent - 4,94. 7 - Meer geld voor mensen met een laag inkomen - 5,28. 8 - Meer ruimte voor de natuur - 5,87.

Vervolgens zijn de antwoorden op deze vraag uitgesplitst naar respondenten op het vmbo en het havo/vwo. De beide groepen leggen namelijk andere accenten in de rangschikking.

Figuur 15: wat zou je in Hulst veranderen zodat je er positiever over bent? De rangschikking loopt van 1 (=hoogste prioriteit) tot 8 (=laagste prioriteit). (vragenlijstvraag, n=126)

Hoe dichter richting de één, hoe belangrijker het item wordt gevonden. In de figuur hierboven is te zien dat het item 'meer uitgaansmogelijkheden' belangrijker is voor havo/vwo'ers dan voor vmbo'ers. Een mogelijke verklaring daarvoor is dat de havo/vwo'ers ouder zijn en daarom meer interesse hebben in uitgaan. Aan de andere kant is het item 'meer winkels' voor vmbo'ers belangrijker dan voor havo/vwo'ers. Havo/vwo'ers hechten meer waarde aan een betere busverbinding, ook 's avonds en 's nachts, dan vmbo'ers. Over een aantal items zijn de vmbo'ers en de havo/vwo'ers het eens. Zo staat 'Meer ruimte voor de natuur' staat bij beide groepen onderaan, maar nog lager bij de havo/vwo'ers.

In de interviews bespreken we ook waaraan de ondervraagde leerlingen waarde hechten in de omgeving. De ondervraagde jongeren krijgen een rij voorzieningen voorgelegd. Daaruit kiezen ze welke voorzieningen ze het belangrijkste vinden en plakten die op een speelveld.

Opvallend weinig werd gekozen voor uitgaansgelegenheden, zoals een club of een bioscoop, aangezien het item 'meer uitgaansgelegenheden' aan bod komt in figuur 14 en daar juist hoogst scoort. Echter, als men moeilijke keuzes moet maken: veel aanbod en weinig ruimte op het speelveld, leggen uitgaansgelegenheden het kennelijk af tegen andere (basis)voorzieningen.

Het meest worden 'park' en 'supermarkt' gekozen. Een supermarkt ziet men als een absolute basisvoorziening:

'Er moet wel een supermarkt hier dichtbij zijn, want anders gaan mensen toch ook niet heel graag wonen.'

De geïnterviewde jongeren geven regelmatig aan dat ze bij het kiezen voor de voorzieningen, niet alleen aan hun eigen behoeften denken, maar ook aan die van mensen in hun omgeving. Voor hén moet het ook leefbaar zijn. Hun blik is dus zeker niet alleen op henzelf gericht. Zo vertelt er een:

'En anders moeten ouderen heel ver om gewoon een normale boodschappen te kunnen doen.'

Het park wordt, zoals gezegd, ook vaak genoemd. Dat biedt verschillende opties, zoals voetballen, hangen, fietsen, een stukje lopen; een laagdrempelige manier op buiten te zijn. Hoewel een 'basketbal- en voetbalpleintje' en 'skatepark' als een aparte optie werd aangeboden, zagen de geïnterviewde jongeren dat ook regelmatig als onderdeel van een park, bleek al pratend. Dat verklaart waarom die items niet gekozen werden.

Een huisarts kiezen de geïnterviewde jongeren iets minder vaak dan park en supermarkt. Ook deze voorziening kiezen de geïnterviewden niet alleen omdat dat hun eigen leven beter maakt, maar ook het algemene belang dient. Daarover zegt één van de geïnterviewden:

'Ja, een huisarts sowieso omdat eigenlijk iedereen wel snel mogelijk ergens terecht moet kunnen komen als er echt iets is ofzo.'

Daarbij is het opvallend dat het onderwerp zorg veel aan bod komt in de gesprekken. Regelmatig wordt de essentiële aanwezigheid van het ziekenhuis of de huisarts besproken. Daarbij hebben sommige geïnterviewden een negatieve connotatie met het huidige zorgaanbod in de regio Hulst: lange wachttijden, slecht worden geholpen en een slechte bereikbaarheid.

Tenslotte wordt er veel gepraat over de aanwezigheid van winkels. *'Vind ik leuker dan online gewoon omdat het gezellig is en zo.'* Maar als er niet veel anders te doen is dan winkelen, is dat wel een nadeel:

'Ik merk soms wel dat je dan gewoon eigenlijk, niet per se gedwongen, maar je gaat automatisch gewoon geld uitgeven. Terwijl er ook zoveel andere dingen zijn waar je dus niet geld moet uitgeven. Dat heb je hier eigenlijk niet. Dan is vaak van we gaan naar de winkels en we gaan iets lopen om ons toch een beetje te kunnen vermaken.'

In het kader van bereikbaarheid kozen meerdere geïnterviewden voor de optie 'bushalte' en 'treinstation naar Nederland en België'.

Figuur 16: welke voorzieningen kies je als je zelf je leefomgeving mag inrichten? (interviewvraag)

Elke geïnterviewde vertelde dat men in Zeeuws-Vlaanderen gewend is veel en lange afstanden te fietsen. Bij openbaar vervoer denken ze aan plaatsen die niet op fietsafstand liggen: Goes, Breda, Roosendaal, Antwerpen, Terneuzen of St. Niklaas (om naar Waasland te gaan). Het nadeel is dat die bestemmingen, vanwege de afstand, meteen prijzig zijn om met de bus te komen. Er wordt dan regelmatig opgemerkt dat de buskaartjes duur zijn.

‘Ze hebben bussen, maar ze komen daar niet [dorpskern buiten Hulst, red.]. Dus ik moet eerst allemaal naar België gaan fietsen en dan naar de bus gaan en dan moet je echt heel lang onderweg. En heel duur voor even gewoon een dagje winkelen.’

Kortom, in de regio rondom Hulst zijn de geïnterviewde jongeren gewend om veel tijd te besteden aan vervoer, en kost het ze voor hun gevoel ook veel geld. Bijkomend probleem is het 's avonds en 's nachts fietsen naar vrienden of om uit te gaan. Of dat mag, hangt af van de ouders. Niet alle ouders zijn welwillend genoeg om als taxi te fungeren.

In een ideale wereld stellen de geïnterviewde jongeren prijs op een treinstation in de omgeving:

‘Ja, dat zou echt wel heel gunstig zijn. Ja. Dat we gewoon een treinverbinding hebben, laten we zeggen van Antwerpen tot aan Oostburg en omdat we bij Terneuzen door de Westerscheldetunnel aansluiten op Goes. Dat zou wel echt grappig zijn.’

En:

‘Ik hoef niet per se in het station in Hulst zelf, maar wel sneller naar een treinstation.’

Opvallend is dat de geïnterviewden zeer gelijkgestemd zijn over de voorzieningen die ze kiezen. Van de twintig voorzieningen, werd bijna de helft, acht, door geen enkele geïnterviewde gekozen. Niemand van hen koos voor: kerk/ moskee of ander gebedshuis, basketbal- en voetbalpleintje, skatepark, restaurant, club, bioscoop, middelbare school, treinstation met verbinding naar België.

Wat wil je veranderen?

Als uitsmijter maken de respondenten de volgende zin af: Als ik één ding zou kunnen veranderen aan mijn woonplaats, dan is dat [vul maar in] af. Ook die antwoorden zijn thematisch geanalyseerd en gesorteerd op brede welvaartsthema.

Aantal keer genoemd	Verbeterpunt (samengevat)	Brede welvaartsthema	Voorbeeldcitaat
24% (n=30)	Meer (sport)activiteiten en vrijetijdsfaciliteiten	Wat ik doe	‘Veel meer activiteit in de buurt, op ‘t moment is er niks te doen en moeten we minimaal een uur reizen voordat we ergens zijn met een leuke activiteit.’ ‘Leuke activiteiten voor jongeren plekken in de buurt zoals, gamehal, een kartbaan, leuker zwembad, speeltuinen enz.’
23% (n=29)	Betere vervoersmogelijkheden	Waar ik woon	‘Dat de bussen beter geregeld moeten worden en het ov goedkopen maken’ ‘De verbindingen met andere steden is nu heel beperkt, dit zou ik veranderen.’
16% (n=20)	Meer uitgaansmogelijkheden	Wat ik doe	‘Meer uitgaansmogelijkheden vind ik echt het belangrijkste, want nu zijn is er in Hulst eigenlijk maar één café waar iedereen heen gaat maar meer keuze en bijvoorbeeld meer een discotheek of zo zou veel leuker zijn.’
12% (n=15)	Niks/weet ik niet	X	X
11% (n=14)	Meer winkels	Waar ik woon	‘Meer winkels want in Hulst is er één straat en dat was het en niet eens leuke kledingwinkels.’
6% (n=8)	Meer zorg voor natuurgebieden	Hoe het gaat met mijn omgeving	‘Meer natuurgebied’ ‘Meer bomen en betere wegen of stoepen’
6% (n=8)	Andere bevolkingsamenstelling	Waar ik bij hoor	‘Meer bewoningsdichtheid en verbinding’ ‘Minder buitenlanders’
1% (n=1)	Meer banen	Wat ik doe	‘Meer banen etc.’
1% (n=1)	Meer veiligheid	Hoe veilig ik me voel	‘Veiliger’

Figuur 17. verbeterpunten voor de gemeente Hulst (vragenlijstvraag, n= 126)

Er tekent zich een duidelijke top twee af onder de respondenten wat betreft de verbeterpunten voor Hulst en omgeving. Enerzijds geven ze aan wat ze op het gebied van (sport)activiteiten en vrijetijdsfaciliteiten het liefste zouden willen. Daarin worden ook vaak concrete voorbeelden genoemd, zoals een gamehal en een kartbaan.

Daarnaast komt veelvuldig de mogelijkheden die het openbaar vervoer in de regio biedt aan bod, en dan de negatieve aspecten daarvan. Er is een duidelijke roep om meer en betere busverbindingen, voornamelijk naar de grotere steden in de buurt, ook over de grens met België.

Flink hoog scoort ook nog het item 'meer uitgaansmogelijkheden'. Daarmee doelt men specifiek op een club, een discotheek of een muziekpodium. In de middenmoot daaronder is de behoefte naar meer winkels terug te vinden, en dan specifiek winkels die op jongeren zijn gericht. De geïnterviewden willen graag een gevarieerder aanbod van betaalbare kledingwinkels. Ten slotte is opvallend dat – in brede welvaartstermen – 'Hoe het gaat met mijn omgeving' hier nog relatief goed scoort, vergeleken met andere vragen. Een aantal geïnterviewde jongeren geven aan dat ze graag meer natuur zouden willen beleven in hun omgeving.

Waarvan ben je blij dat het er is?

Na afsluiting van de vragenlijst in de klas én vooraf aan het interview werd de respondenten en de geïnterviewden gevraagd een foto te maken van iets in hun omgeving waarvan ze blij waren dat het er was. Daar kwam niet vreselijk veel reactie op: elf foto's. Hier staan ze bij elkaar als een kleine *slice*

of life van de leefwereld van de deelnemende jongeren.

Figuur 18: waarvan ben je blij dat het er is in Hulst en omgeving?

Meer foto's dan verwacht geven de foto's waardering voor natuur en ruimte weer; de Westerschelde en een overstekende ferry, één besneeuwd en één lenteachtig park. Een ander licht haar foto (midden boven) toe met: 'vanuit mijn huis kan ik zo een stuk gaan hardlopen'.

Andere deelnemende jongeren focussen op wat ze in hun vrije tijd doen: voetballen, naar een café, naar de winkels, naar een toekomstig bikepark. Bijzonder waren ook twee inzendingen van deelnemende jongeren die keken naar de specifieke eigenschappen van hun woonplaats; een als grensbewoner van Nederland en België en de ander als bewonderaar van de historie van de stad Hulst.

Slotsom

De hoofdvraag die ten grondslag ligt aan Toekomstige Tijd is:

Welke factoren maken, volgens jongeren in het laatste jaar van de middelbare school, de regio Hulst aantrekkelijk om in de volgende levensfase te wonen, werken, leren en leven én welke factoren maken die minder aantrekkelijk?

Om die vraag te beantwoorden, zijn vier deelvragen geformuleerd, die stuk voor stuk helpen bij de beantwoording.

1. Welke opvattingen hebben jongeren in de regio Hulst over hun leefomgeving?
2. Welke factoren spelen mee onder jongeren bij het nemen van een beslissing over de volgende levensfase rond leren, werken, wonen en leven?
3. Welke verwachtingen hebben de jongeren over hun leven in of buiten Zeeland in de volgende levensfase rond leren, werken, wonen en leven?
4. Welke wensen kan de gemeente Hulst vervullen om die aantrekkelijker te maken voor jongeren in de levensfase ná de middelbare school?

Positief: natuur & familie. Negatief: bereikbaarheid & saai

In deelvraag 1 wordt stilgestaan bij de opvattingen over de leefomgeving, te beginnen met een verkenning van het begrip 'leefomgeving' zelf. Het is een weerbarstig begrip dat de geïnterviewden op allerlei manieren interpreteren, van heel breed naar heel smal, zowel in sociale als in fysieke zin. De rode draad, qua reikwijdte, is dat deze leefomgeving niet stopt bij de gemeentegrenzen of – in het geval van een grensregio als Zeeuws-Vlaanderen – bij de landsgrenzen. Voorzieningen en activiteiten die tot één leefomgeving behoren, maken deel uit van de gemeente Hulst, maar ook tot die van Terneuzen. En, als grensregio, spelen de voorzieningen in Vlaanderen hierin ook een rol.

Kenmerkend aan de beleving van de leefomgeving is dat de directe omgeving (zoals fietsafstand, een veilige thuissituatie en vrijetijdsactiviteiten) meer losmaken dan kwesties die de bredere leefomgeving aangaan – zoals hoe het gaat met het klimaat en het milieu.

Zowel in de vragenlijst als in het interview komen positieve en negatieve geluiden over de leefomgeving naar voren. Enerzijds, aan de positieve kant, het gevoel van vrijheid, de aanwezigheid van de natuur, de fijne thuissituatie en het verenigingsleven. Aan de andere, negatieve, kant tekenen zich zorgen over de bereikbaarheid af. Vaak spreken geïnterviewden over het verre fietsen naar school, werk of vrienden, of over de bussen die al dan niet rijden. Daarnaast speelt over de hele linie dat de respondenten de omgeving in en om Hulst saai vinden.

Een grote groep vindt dat er niet veel te doen is in Hulst. Tegelijkertijd is er geen grote discrepantie tussen de wens en werkelijkheid op het gebied van 'festivals en culturele activiteiten'. Een mogelijke verklaring is dat er wel een aantal in het oog springende festivals als Vestrock en Graauwrock in de regio worden georganiseerd, maar de variëteit aan aantrekkelijke wekelijks of maandelijks

terugkerende activiteiten relatief klein is (Scherphof & Duvekot, 2024). Ten slotte is het opvallend dat het gevoel van onveiligheid in de interviews meermaals ter sprake kwam.

Vmbo'ers: opleiding in de buurt. Havo/vwo: trekt weg

In deelvraag twee ligt de focus op de factoren die meespelen als de deelnemers een keuze maken over hun toekomst. In de gegevens tekent zich vaak een verschil af tussen vmbo'ers enerzijds en havo/vwo'ers anderzijds.

De jongste respondenten, de vmbo-leerlingen, zijn 15 of 16 ten tijde van het invullen van de vragenlijst of het afnemen van de interviews. Zij zijn grotendeels in de komende fase, van bijvoorbeeld de mbo-opleiding, van plan om thuis te blijven wonen. Ze vinden het lang niet altijd nodig om uit huis te gaan. Voor deze jongeren is de vervolgopleiding, bijvoorbeeld op Scaldia in Terneuzen, redelijk goed bereikbaar. De keuze om uit huis te gaan stellen ze nog een paar jaar uit. Voor de blijvers ligt de motivatie daarvoor vooral op het sociale vlak. Bij je familie en vrienden in de buurt wonen, is van groot belang. Ook het feit dat de opleiding of het werk in de buurt is, is een belangrijke factor.

De deelnemende havoleerlingen zijn verdeeld in de keuze om te blijven of vertrekken. De vwo'ers, echter, zien zich haast gedwongen om de regio te verlaten, om de door hen gewenste opleiding te kunnen volgen. Daarnaast is de opvatting over hun leefomgeving een belangrijke factor in de keuze. Degenen die in de vragenlijst aangeven te vertrekken, hebben behoefte aan een leefomgeving die meer stads is, minder afgelegen voelt en meer kansen biedt.

Verwachtingen: lastig in te schatten

In de derde deelvraag staan de verwachtingen van de deelnemende jongeren aan Toekomstige Tijd centraal. De beantwoording van deze vraag hangt veelal samen met de tweede deelvraag, waar factoren in kaart worden gebracht. Voornamelijk wordt gekeken naar de verwachtingen voor het komende jaar; het eerste jaar na de middelbare school en over vier jaar. Het is niet verwonderlijk dat het erg lastig is om uitspraken te doen over de periode ná je opleiding of baan. Vooral in de interviews overheerst het ongewisse daarvan. Er is grote verdeeldheid; sommigen zien zichzelf terugkeren, vanwege de sociale banden en de prettige leefomgeving, maar alleen als ze zeker zijn van een baan binnen hun expertise. Weer anderen zien zichzelf niet terugkeren, maar in de Randstad of West-Brabant wonen.

De meesten vertellen dat dergelijke vragen moeilijk te beantwoorden zijn. Wel vinden de respondenten het belangrijk dat de provincie Zeeland aantrekkelijk is voor jongeren en gezinnen. Dat lijkt dus een voorwaarde waaraan moet worden voldaan om de aantrekkelijkheid te vergroten en blijven of terugkeren te bevorderen.

Wensen: vrijetijdsactiviteiten en openbaar vervoer

In de vierde en laatste deelvraag wordt ingegaan op de wensen en behoeftes van jongeren. Voor de geïnterviewden zijn basisvoorzieningen belangrijk. Als ze een 'lege' leefomgeving (het speelveld dat in het interview wordt gebruikt) voor zich krijgen om in te vullen, kiezen veel voor voorzieningen als een

supermarkt en een huisarts. Niet alleen voor zichzelf, maar ook omdat die de gemeenschap om hen heen ten goede komt. Uitgaansgelegenheden scoren niet erg hoog in deze werkvorm.

Dat verschilt van de verbeterpunten die de respondenten konden rangschikken in de vragenlijst. Daarop staan meer voorzieningen waar ze zelf veel aan hebben. De jongeren die zijn ondervraagd geven duidelijk aan wat op hun wensenlijstje staat. Een groter aanbod van vrijetijdsactiviteiten, betrouwbaarder, regelmatig en betaalbaar busvervoer en een gevarieerder winkelaanbod.

De puzzelstukjes uit de verschillende deelvragen geven een antwoord op de hoofdvraag, waarin twee thema's benoemd worden: toekomstplannen en de leefomgeving. De essentie van het onderzoek zit in het samenkomen van deze twee onderwerpen. Hoe hebben die invloed op elkaar?

Factoren die voor jongeren de leefomgeving aantrekkelijk maken zijn de rust, de ruimte, de vrijheid en voor aanstaande mbo-leerlingen, het aanbod aan opleidingen in de buurt. Overige factoren die de leefomgeving prettig maken, zijn de sociale banden. Zo is het feit dat familie in de buurt woont, een reden die de respondenten hier houdt dan wel een reden om terug te keren.

De factoren die de respondenten ertoe bewegen om weg te trekken uit de regio, is met name over het gebrek aan vervolgopleidingen op hbo en wo-niveau. Maar, deze respondenten willen ook een verandering van omgeving, en zijn er benieuwd naar hoe het is om in een meer stadse omgeving te wonen. Dat sluit aan met de algemeen heersende mening dat men Hulst en omgeving saai vindt. Ten slotte hebben de respondenten wel veel concrete ideeën over het verbeteren van hun huidige leefomgeving.

Reflectie op de pilot

In deze eerste editie van Toekomstige Tijd hebben we op drie vlakken met – voor het HZ I KCZS – nieuwe methodes en aanpakken uitgewerkt, namelijk op het vlak van inhoud, vorm en proces.

Inhoud

Het conceptuele kader van Toekomstige Tijd is brede welvaart – van nature een breed conceptueel kader – met als focus: de toekomstplannen. Die combinatie van kader en focus is gekoppeld aan een smalle doelgroep van jongeren (jongeren tussen de 15 en 19) op een specifiek moment in hun leven (het diplomajaar). Dat leidde tot een flinke, en behulpzame, inkadering. Dat is een stap weg van de Jeugdmonitor-aanpak, die op alle leeftijden over allerlei aspecten uitvraag deed.

Het concept brede welvaart verweven in het onderzoek kent haken en ogen. Waar de reguliere brede welvaartsthema's intentioneel abstract worden geformuleerd, past die aanpak niet bij jongeren. Maar hoe concreter de vertaalslag, hoe meer je de gedachten van de ondervraagden richting geeft. Richting die de onderzoeker bij voorkeur niet wil invullen. Toch is dat nodig, afstappen van het abstracte, om respons te krijgen en aan te sluiten bij de leefwereld van jongeren.

Ook bleek het lastig om twee verschillende concepten, toekomstplannen enerzijds, en brede welvaart anderzijds, op een zinvolle manier met elkaar in samenhang te brengen, zodat het resultaat kon bouwen op beide pijlers. In de praktijk is het moeilijk om niet méér te willen vragen dan nodig is. Van sommige vragenlijstvragen was van tevoren niet duidelijk of die waardevol zouden zijn in de analyse. Zo kwam een vraag over vervoersopties niet goed uit de verf, net als een vraag over terugkeren in de weekenden voor vertrekkers.

Ten slotte, en belangrijk: in de voorbereiding bleek al snel dat er veel verschillen zijn tussen 15- en 19-jarigen, de uitersten in de doelgroep. Het is lastig om vragen op te stellen die voor die leeftijden relevant zijn en op ieder van hen aansluiten op de beleving.

Vorm

Zowel de formulering van de vragen (zowel in de vragen- als de topiclijst) als de vraagtypen zijn specifiek toegespitst op de belevingswereld van jongeren. In de vragenlijst zijn vrijwel alle tools die in de software beschikbaar waren, uitgebuit. Een goed voorbeeld daarvan is een vraag in een Instagram-format, waarbij de jongeren afbeeldingen *liken* of niet. Ook in de topiclijst zijn allerlei creatieve werkvormen opgenomen. Die hielpen om het interview afwisselend te maken en telkens een nieuwe impuls te geven tijdens het gesprek. Al met al zorgt dat ervoor dat voor vrijwel elke deelnemer er een aantal vragen tussen zitten die hem of haar aanspreekt en aansluit op zijn of haar vaardigheden.

Een foto opsturen van je leefomgeving léék in de voorbereiding een relatief eenvoudige manier om informatie over de leefomgeving op te halen. Door de vraag drempelverlagend te stellen ('waar wordt je blij van?') en een incentive te bieden voor de deelnemers (kans van één op 20 op een cadeaubon van €10,-) was de hoop dat de respons hoog zou zijn. Zo pakte het in de praktijk niet uit. Mogelijk vonden de respondenten het een brug te ver om extra energie te steken in deze vraag, buiten de vragenlijst- en interviewsetting. De zekerheid van de ontvangst – in plaats van de kans op – een cadeaubon, die werd uitgedeeld na het interview werkt beter om de respons te verhogen.

Proces

Al vroeg in het proces werd duidelijk dat de medewerking van scholen hoe dan ook noodzakelijk was. Het is de beste manier om een dwarsdoorsnede van jongeren te bereiken. Nadat de samenwerking met de gemeente Hulst was opgestart, kwam het Reynaertcollege in beeld – de enige middelbare school in Hulst. Het drukke les- en examenrooster staat niet veel ruimte toe voor extra initiatieven van buitenaf. We zorgden ervoor dat de school er zo min mogelijk tijd en energie in hoefde te steken om het onderzoek mogelijk te maken. Afgesproken werd dat het lesuur waarin de vragenlijst werd uitgevoerd in de klas, werd volgemaakt met een minicollege. Dat minicollege werd afgestemd op de voorkeuren en het opleidingsniveau van de klas. Dat onderdeel van de voorbereiding maakt Toekomstige Tijd een behoorlijk arbeidsintensief project.

Tijdens de vragenlijstsessies in de klas, vroegen we leerlingen zich op te geven voor het interview. Vooral onder vwo'ers bleek het lastig om deelnemers te werven. Ondanks herhaaldelijke pogingen, via verschillende kanalen, deed maar één vwo-er mee aan het interview. Vwo'ers stelden vaak de vraag: wat heb je aan mijn antwoorden, als ik niet in Zeeland blijf? Ondanks de verzekering dat ook hún ervaringen waardevol zijn, kon dat obstakel voor veel vwo'ers niet worden overwonnen.

Vervolgonderzoek

Onderdeel van Toekomstige Tijd is een check-in bij de geïnterviewden na één jaar. De gedachte daarachter is dat we op dat moment de daadwerkelijke ervaring kunnen vergelijken met de verwachting daarvan. Daarnaast is het een goed moment om te onderzoeken of de opvattingen over

Hulst en omgeving zijn veranderd. Ten slotte kan op dat moment gevraagd worden of de verwachtingen en aanzien van de toekomst veranderd zijn.

Na deze piloteditie van Toekomstige Tijd is het HZ I KCZS voornemens het onderzoek uit te breiden naar andere Zeeuwse gemeenten. Dat zou meer informatie leveren over de Zeeuwse jongeren, en vergelijkbaar materiaal met pilotonderzoek. De inhoud van het vervolgonderzoek kan op basis van de kennisbehoefte van beleidsmedewerkers van gemeenten en provincie worden bijgesteld.

In de [onderzoeksmethode](#) is op grote lijnen de opzet van het onderzoek toegelicht. In dit hoofdstuk is op groter detailniveau informatie te vinden over de aanpak en de kwaliteit van Toekomstige Tijd.

Steekproef

Hoewel de steekproef qua verdeling over de opleidingsniveaus dicht bij de algemene populatie (alle leerlingen van de diplomaklassen van het Reynaertcollege) ligt, zou een weegfactor nodig zijn om te kunnen generaliseren naar de algemene populatie.

Opleidingsniveau	Steekproef	Algemene populatie	Percentuele afwijking
Vmbo	60%	55%	5%
Havo	25%	32%	7%
Vwo	15%	13%	2%
TOTAAL	100%	100%	
	(126 ll, 46% van algemene populatie)	271 ll	

Daarvoor is uiteindelijk niet gekozen, omdat de algemene populatie alsnog een vrij kleine groep is, namelijk 271 leerlingen. Om die reden wordt in dit onderzoek gesproken over 'de bevraagde jongeren' en 'de respondenten' en 'de geïnterviewden'; het totaal van de 126 deelnemende jongeren. Alsnog geven deze resultaten een betrouwbaar beeld van wat er speelt onder deze jongeren.

Enige voorzichtigheid is geboden bij uitspraken doen over de groep diplomaleerlingen in Hulst. Niettemin levert dit waardevolle informatie op, zeker als eerste opzet naar een brede welvaartsmonitor onder Zeeuwse jongeren.

De hoeveelheid kwantitatieve gegevens beperkte ons, afhankelijk van de respons per vraag, tot uitspraken doen. De afzonderlijke groepen van de havisten en vwo'ers waren daarvoor niet altijd voldoende groot. Overigens is tijdens het onderzoeksproces een extra actie uitgevoerd om meer havo- en vwo-classes te betrekken in het onderzoek. Dat heeft uiteindelijk geleid tot één extra klas havo-leerlingen in de respons.

Vragenlijst

De vragenlijst, die door jongeren op hun smartphone werd ingevuld, bevatte twee onderdelen. Eerst kwamen de toekomstplannen aan bod en daarna het leven en de leefomgeving. We maakten een vragenlijst die gevarieerd was in vraagtypen; rangschikkingsvragen, slidervragen, open vragen en fotovragen gemodelleerd naar het social media-format waarbij met een *like* of *dislike* gereageerd kon worden. Bij de vraagstelling stond voorop dat deze goed aansloot op de belevingswereld van jongeren. Daarom is de terminologie van tevoren voorgelegd aan jongeren en is de vragenlijst in de testfase een aantal keer door jongeren doorlopen.

De vragenlijst werd afgenomen in de klassikale setting, tijdens een lesuur in de maanden januari en februari van 2025. De respondenten hadden zo meer dan voldoende tijd (een lesuur duurt 40

minuten) om de vragenlijst in te vullen. De docent van het Reynaertcollege en twee onderzoekers van de HZ I KCZS hielden toezicht en zorgden voor rust in de klas. Door de aanwezigheid van de onderzoekers kon hulp en uitleg geboden worden. Deze aanpak leverde vragenlijsten op die goed werden ingevuld, maar ook betrouwbaar werden ingevuld, omdat de leerlingen onderling niet konden overleggen.

Interviews

De geïnterviewden ontvingen een waardebon van 10 euro voor hun deelname. Zeven volgden het vmbo, vier de havo en één zat op het vwo. Het interview duurde ongeveer een uur en vond op school plaats. Er werd een half gestructureerde vragenlijst gehanteerd, waarin een aantal werkvormen waren opgenomen om het interview voldoende afwisselend te maken en op verschillende manieren de perspectieven van de deelnemers uit te vragen.

Voor de interviews zijn enkele werkvormen ontworpen die de jongeren hielpen om hun mening te delen. Onder die werkvormen vielen bijvoorbeeld het plaatsen van je toekomstige woonplaatsen op een kaart van de Benelux, het rangschikken van de brede welvaartsthema's, het selecteren van trefwoorden die bij de leefomgeving passen en het ontwerpen van de ideale leefomgeving aan de hand van een speelbord (de leefomgeving) en kaartjes (de voorzieningen). Bij deze laatste werkvorm kwam de afruil die binnen het concept brede welvaart speelt aan bod – als je het ene kiest, heeft dat invloed op een andere optie? Lang niet álle voorzieningen pasten op het bord. Er moeten moeilijke keuzes gemaakt worden. [In bijlage 2, de topiclijst, zijn deze vragen verder na te slaan.](#)

Figuur 19: werkvorm; richt je ideale leefomgeving in.

Voor de interviews gelden andere criteria voor betrouwbaarheid dan bij kwantitatieve gegevens. Op dat vlak spelen is het belangrijk dat de topiclijst en de werkvormen voldoende afwisselend zijn en telkens consistent wordt aangehouden; dat verhoogt de validiteit van het onderzoek. Daarnaast vindt er *peer consultation* plaats en is de interviewsetting met aandacht ingericht.

Ethische overwegingen

In onderzoek onder jongere respondenten is extra aandacht nodig voor omgaan met privacygevoelige informatie en toestemming onderzoeksdeelname. Voor de vragenlijst gebruikten we de software Survalyzer, die voldoet aan alle veiligheids- en privacygerelateerde voorwaarden voor uitwisseling van gegevens, zoals de volledige anonimisering van kwantitatieve data. De interviews zijn, uiteraard met toestemming van de geïnterviewden opgenomen. Na analysefase zijn de opnames en de transcripties verwijderd.

Vooraf aan deelname van elk onderzoek onderdeel; vragenlijst, interview en fotoanalyse, is gewezen op de volledig vrijwillige deelname. Ook is benadrukt dat men op elk moment tijdens uitvoering mag stoppen. Voor de respondenten onder de 16 geldt dat niet alleen hun toestemming, maar ook die van de ouders/verzorgers is gevraagd.

Bijlage 1: Vragenlijst

1. Ik volg:

Kies één van de antwoorden

- ☐ vmbo-basis
- ☐ vmbo-kader
- ☐ vmbo-T
- ☐ havo
- ☐ vwo

2. Mijn leeftijd is

Vul een cijfer in

3. Ik ben een

Kies één van de antwoorden

- ☐ meisje
- ☐ jongen
- ☐ andere
- ☐ wil ik niet zeggen

4. Ik woon in

Kies één van de antwoorden

- ☐ Hulst
- ☐ Clinge
- ☐ Graauw
- ☐ Heikant
- ☐ Hengstdijk
- ☐ Kapellebrug
- ☐ Kloosterzande
- ☐ Kuitaart
- ☐ Lamswaarde
- ☐ Nieuw Namen
- ☐ Ossensisse
- ☐ Sint Jansteen
- ☐ Terhole
- ☐ Vogelwaarde
- ☐ Walsoorden
- ☐ België
- ☐ Anders, namelijk: _____
- ☐ Weet ik niet
- ☐ Wil ik niet zeggen

5. Hoe belangrijk vind jij het dat Zeeland een plek is waar jongeren en gezinnen graag willen wonen?

Schuif de slider naar jouw antwoord

Helemaal niet belangrijk <> Heel erg belangrijk

6. Als ik de middelbare school heb afgemaakt, wil ik

Kies één van de antwoorden

- ☐ Een mbo-opleiding gaan volgen
- ☐ Een hbo-opleiding gaan volgen
- ☐ Een wo-opleiding gaan volgen
- ☐ Een tussenjaar nemen, daarna weet ik het nog niet
- ☐ Een tussenjaar nemen, en daarna een opleiding gaan volgen
- ☐ Iets anders: _____
- ☐ Weet ik niet
- ☐ Wil ik niet zeggen

7. Direct na de middelbare school

Kies één van de antwoorden

- ☐ Blijf ik thuis wonen, in Zeeland
- ☐ Ga ik op mezelf wonen, in Zeeland
- ☐ Ga ik buiten Zeeland wonen
- ☐ Anders, namelijk:: _____

- ☐ Weet ik niet
- ☐ Wil ik niet zeggen

8. Hoe ga je reizen naar je opleiding/werk/anders?

Kies maximaal drie antwoorden

- ☐ Lopend
- ☐ (Elektrische) fiets
- ☐ Bus
- ☐ Trein
- ☐ Auto
- ☐ Scooter
- ☐ Meerijden met iemand anders in de auto
- ☐ Weet ik niet
- ☐ Anders, namelijk:: _____

9. Hoe lang denk je voor de heenreis onderweg te zijn naar je opleiding/werk/anders?

Kies één van de antwoorden

- ☐ Minder dan een half uur
- ☐ Tussen een half uur en 1 uur
- ☐ Tussen 1 en 2 uur
- ☐ Tussen 2 en 3 uur
- ☐ Langer dan 3 uur
- ☐ Weet ik niet

10. Wat is voor jou reden om in Zeeland te blijven wonen? Kies 'Start' om deze vraag te beantwoorden met ja of nee. De reden waarom ik in Zeeland blijf wonen is

...mijn vrienden blijven hier

☐ ☐

...ik sport hier

☐ ☐

...vanwege mijn familie

☐ ☐

...ik werk hier

☐ ☐

...de opleiding of het werk dat ik wil doen is in de buurt

☐ ☐

...ik woon hier graag

☐ ☐

...uit huis gaan kost te veel geld

☐ ☐

11. Wat is voor jou reden om buiten Zeeland te gaan wonen? Kies 'Start' om deze vraag te beantwoorden met ja of nee. De reden waarom ik buiten Zeeland ga wonen is

...mijn vrienden vertrekken uit Zeeland

☐ ☐

...mijn studie of werk is niet in de buurt

☐ ☐

...ik wil meer zien van de wereld

☐ ☐

Page 16

...ik wil me persoonlijk ontwikkelen

☐ ☐

...ik wil niet achterblijven

☐ ☐

...ik wil graag op mezelf wonen

☐ ☐

12. Denk je dat je in het eerste jaar de meeste weekenden terugreist naar de plaats waar je nu woont?

Kies één van de antwoorden

☐ Ja

☐ Misschien

☐ Nee

☐ Weet ik niet

13. Hoe belangrijk vind je het om later in Zeeland te kunnen (blijven) werken?

Schuif de slider naar jouw antwoord

Helemaal niet belangrijk <> Heel erg belangrijk

14. Je bent van plan buiten Zeeland te gaan wonen na de middelbare school. Hoe groot is de kans dat je tussen vijf en tien jaar in de toekomst terug verhuist naar Zeeland?

Schuif de slider naar jouw antwoord

Kleine kans <> Grote kans

15. Hoe groot is de kans dat je in de toekomst, na je vervolgopleiding of eerste baan, in Zeeland blijft wonen?

Schuif de slider naar jouw antwoord

Kleine kans <> Grote kans

16. Waarom denk je dat? Je kunt hiervoor ook trefwoorden gebruiken.

17. Waar ben jij blij mee (als het er al is) of waar zou jouw leven beter van worden (als het er niet is)? *Kies maximaal 5 dingen die het beste bij jou passen:*

- ☐ Klimaatverandering wordt serieus genomen
- ☐ Een strand met schoon zwemwater op fietsafstand
- ☐ Helemaal mezelf kunnen zijn
- ☐ Een fijne en veilige thuissituatie
- ☐ Leuke uitgaansmogelijkheden op fietsafstand
- ☐ Een goede busverbinding met een stad
- ☐ Een bijbaantje dat goed bij me past
- ☐ Genoeg zakgeld om leuke dingen te kopen of doen
- ☐ Keuze uit verschillende sporten
- ☐ Me gezond voelen
- ☐ Leuke contacten op social media
- ☐ Een gezellig verenigingsleven (bijvoorbeeld een voetbalclub of een carnavalsvereniging)
- ☐ Vervolgopleidingen in de buurt
- ☐ Festivals en andere culturele activiteiten
- ☐ Dat ik me 's avonds op straat veilig voel
- ☐ Niemand wordt gepest

18. Bij de vorige vraag heb je voor een aantal dingen gekozen. Denk aan je leven nu. Geef bij elk ding aan of dit nu voor jou zo is of niet:

Jazeker	Een beetje	Niet echt	Helemaal niet
☐	☐	☐	☐

19. Wat vind jij van hoeveel er te doen is in de gemeente Hulst?

Schuif de slider naar jouw antwoord

Er is hier niks te doen <> Er is genoeg te doen

20. Wat zou er moeten veranderen in de gemeente Hulst om er positiever over te zijn?

Zet de belangrijkste verandering bovenaan en de minst belangrijke onderaan:

- Meer ruimte voor de natuur
- Meer activiteiten zodat je kunt ontdekken waar je goed in bent
- Meer winkels
- Meer geld voor mensen met een laag inkomen
- Meer sportactiviteiten

Meer uitgaansmogelijkheden
Betere busverbinding, ook 's avonds en 's nachts
Meer clubs of verenigingen

21. Als ik één ding zou kunnen veranderen aan mijn woonplaats, dan is dat...

Bijlage 2: Topiclijst

Startvragen

- Leergang
- Leeftijd
- Woonplaats

Toekomstvragen - volgend schooljaar

- Hier heb je de kaart van Nederland en België. Om eens mee te beginnen: waar denk je dat je dat je over 1 jaar woont (oranje sticker)? En Over vier jaar (blauwe sticker)?
- Weet je al wat je volgend jaar gaat doen – vanaf september 2025 – na de middelbare school?
- Zijn er andere dingen die je hebt overwogen?
- Vond je het een lastige keuze? Twijfel je nog?
- Wat zijn de belangrijkste redenen dat je hiervoor hebt gekozen?
 - Als ze naar de HZ gaan: Is het van invloed op je beslissing dat de Westerscheldetunnel nu gratis is?
- Voor vertrekkers: Ben je van plan om ooit weer naar Zeeland te verhuizen?
- Met wie heb je het meeste gepraat over wat je wilt gaan doen?
- Wat gaan je vrienden doen? Heeft dat invloed op je beslissing?
- Zou je, als de mogelijkheid er was, in de regio Hulst willen blijven wonen en je opleiding/baan op reisafstand te hebben?
- Hebben verhalen van anderen invloed op je beslissing?
 - Van wie dan?
 - Op welke manier?

Toekomstvragen – over vier/vijf jaar (na afronding studie)

- Als je van plan bent om te verhuizen, denk je dat je over een paar jaar misschien weer zin hebt om in de regio Hulst te wonen?
- Zijn er bepaalde dealbreakers die maken dat je nooit in de regio Hulst zou willen wonen? Of zijn er juist dealbreakers die ervoor zorgen dat je hier nooit weg zou willen gaan?
- Heb je de verwachting dat je in de regio Hulst (of breder, in Zeeuws-Vlaanderen of in Zeeland) aan het werk kan gaan in de sector die je voorkeur heeft?

Vragen over je leefomgeving

- Wat zie jij als jouw leefomgeving? (Je dorp, je wijk, hoort de dichtstbijzijnde stad er ook bij? Welke stad?)
- Kies drie woorden die voor jouw het beste bij jouw leefomgeving passen.

- Richt je ideale leefomgeving (openbare ruimte) in.
Uitleg: Hier heb je een vel met zestien hokjes. Deze kun je invullen met elementen die samen jouw ideale leefomgeving maken: voor dit moment – niet voor de toekomst. Kies de losse elementen. In totaal mag je [zoveel] punten verdelen. Je hoeft dus niet álle hokjes vol te maken, maar je mag niet over het maximum van 16 heen.
- Hier vind je een aantal thema's. We willen graag per thema bespreken hoe dat jouw leven of jouw leefomgeving raakt? Als je er niet zo veel over te zeggen hebt, is dat ook goed. Laten we beginnen met per thema aangeven hoe belangrijk je het vindt. Dat doen we door ze op volgorde van belangrijkheid te leggen. Daarbij kun je denken aan de volgende dingen.
 - Wat gaat is er al?
 - Wat mis je?
 - Wat zijn je zorgen?
- Je hebt gisteren een foto opgestuurd van iets moois uit je leefomgeving. [foto op beeldscherm]. Waarom heb je hiervoor gekozen? Bij welk van de bovenstaande thema's over je leefomgeving hoort die het meest?

Banks, Marcus *Using Visual Data in Qualitative Research* SAGE Publications Ltd: London

Nelis & Van Sark *Het nieuwe puberbrein binnenstebuiten* Kosmos Uitgevers: Utrecht

Scherphof & Duvekot *Netflix, is dat cultuur?* Kenniscentrum Zeeuwse Samenleving